

Ilustrăm acest număr cu reproduceri din expoziția „FLORILE ÎN OPERA PICTORULUI ȘTEFAN LUCHIAN” deschisă la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România

Fotografii:
MARLANA DRAGU

TUDOR VIANU—INEDIT: PAGINI DE JURNAL (I) CONSTANTIN ȚOIU: „PÂINE RĂSTURNATĂ” nuvelă

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VA!

gazeta

ORGAN SAPTĂMINAL AL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

literară

Anul XIV. Nr. 3 (742) ● Joi 19 Ianuarie 1967

8 pagini: 1 leu

VALOAREA REPREZENTATIVĂ A TRADUCERILOR ȘI CIRCULAȚIA LOR ÎN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Apariția în ritm susținut de peste două decenii, a numeroase traducerii din literatura universală, clasică și contemporană, deopotrivă ca și cea a unei remarcabile serii de transpunerii din literatura română în străinătate, a repus în discuție câteva importante probleme ale acestui domeniu atât de frecventat în ultimul timp. Nu au lipsit, firește, nici preocupările tehnice și metodologice, și nu puține studii s-au scris peste hotare și la noi cu privire la exactitatea traducerilor, la soluționarea unor cazuri precise aparținând diferitelor capitole ale gramaticii, la gradul și extinderea licențelor etc. Dar nu astfel de aspecte ne interesează aici. E de mai mare însemnătate să ne întrebăm în ce măsură transpunerile dintr-o limbă în alta satisfac scopurile finale ale acestora sau eșuează, până la urmă, în nefericite aproximații.

Nu putem spune că, în genere, traducerile s-au bucurat totdeauna de o bună reputație. Un vechi adăgiu italian, de o circulație încă vie până în zilele noastre, infirmăză pe traducător cu unul din cele mai grave epitețe morale, chiar dacă termenul e prezentat cu umor. Traducătorul a rămas trădător în această concepție și sînt mulți care nu pot fi clintii din această opinie.

În realitate, e vorba doar de neputința atingerii unei fidelități absolute, de „reproducerea” integrală a conținutului și valorilor formei, în așa fel încît un autor să sune — într-o altă limbă — întocmai ca într-una sa proprie. Vasta experiență a traducerilor a demonstrat însă, prin numeroase exemple, că — în fond — problema traducerii e una de adaptare la limba națională în care se transpune o operă, și că strădania cea mai atentă a traducătorului constă în a realiza operația cu cît mai puține pierderi de conținut și de imagini, fără a se putea evita firește dispariția sonorității limbii originale, element atât de prețios mai ales în domeniul liric.

Insemnând prin urmare, în primul rînd, adaptarea la limba națională în care se traduce, și la spiritul ei, ambiția majoră rămîne reprezentarea conținutului de idei și sentimente ale operei și a cît mai multor mijloace formale utilizate de autor. Operația inversă a proiectării asupra unor lucrări străine a valorilor proprii națiunii traducătorului nu poate duce decît la devieri și adesea la ridicol. A folosi un stil cît mai „neoaș”, cu arhaisme din cutare veac românesc spre a descrie acțiunile unui roman de epocă dintr-o țară îndepărtată, trebuie socotit ca o întreprindere fără gust. Coșbuc rămîne, cu lapidaritatea și vigoarea terținelor sale conforme cu originalul, modelul traducerii care a înțeles că Dante trebuie să vorbească în românește, nu în vreo modalitate a „stilului național”.

Marile traduceri, opere de înaltă și reală valoare artistică reprezintă cu maximă aproximație, cu mijloacele specifice ale limbii în care se traduce lumea operei traduse, mentalitatea ei, scena pe care i se desfășoară acțiunea, conceptul fundamental de clasă, concepțiile poporului respectiv, capacitatea sa estetică de creație, în sfîrșit. Așa ni s-au înfățișat cele mai strălucite traduceri ale literaturii universale, cea din Plutarh a lui Amyot, cea din Shakespeare a lui A. W. Schlegel și Ludwig Tieck, cele ale lui Tasso și Ariosto semnate de Gries și, spre a ne referi la noi, traducerea lui Coșbuc din Dante, a lui Murru din Homer, a lui Tudor Vianu din Goethe.

O astfel de concepție despre structura traducerii nu e numai normativă pentru viitor în sensul cel mai general, dar se așază — de fapt — la baza celor mai bune traduceri din literatura universală realizate la noi în ultimele două decenii prin pana unui M. Sadoveanu, Arghezi (cu tendințe accentuate spre preluări creatoare), Cezar Petrescu, Tudor Vianu, Al. Philippide, și alții alături scriitori de seamă ai literaturii contemporane. Convingerea în capacitatea reprezentativă, creatoare, artistică a traducerilor trebuie să devină o axiomă și să înălțur cu totul scepticismul dizolvant ce mai stăruie încă pe alocuri. În realitate, împotriva obiecțiilor de tot felul, traducerile au existat totdeauna, înmulțindu-se în mod considerabil în epoca modernă, în momentul în care circulația bunurilor spirituale se întrecea o dată cu cea a bunurilor materiale.

Din Renaștere, curiozitatea pentru alte popoare și moravuri a început să crească sensibil și numeroase ferestre au fost deschise spre lumi mai înalte necunoscute. Apariția și dezvoltarea limbilor literare ale diferitelor popoare la sfîrșitul evului mediu, abandonarea latinii sau slavonei universale au determinat, prin necesități culturale obiective, traduceri, care au început să se ivească — după cum se știe — pe scară europeană în secolul al XVI-lea. Popoarele și-au deschis inimile unele spre celelalte prin traduceri, bucurîndu-se astfel de varietatea firilor și diversitatea capacității creatoare a oamenilor. Traducerile au sprijinit, în acest fel, în toate timpurile concordia dintre popoare prin cunoaștere și prețuire reciprocă. Dar nu numai atât. Traducerile au stimulat creația însăși, popularizînd teme necunoscute, punînd în circulație idei noi, răspîndind inovații în materie de compoziție, de caracterizări, de imagini, de stil etc.

Nu altfel s-au întîmplat lucrurile la noi. Cînd, în momentul apariției și formării perioadei capitaliste, începuturile literaturii noastre au fost inundate de valul traducerilor ce se închegaseră într-un adevărat curent, pe care-l teoretizase Heliade, înțelegem că nu era vorba de un act de ploamire și pură imitație snobă, cu scopul de a ne sincroniza pur și simplu cu apusul, ci de o vie necesitate de a ne însuși formele fundamentale ale culturii literare, principalele ei genuri și specii, ideile critice de bază, tematica mondială, pentru ca apoi să purcedem pe drumurile noastre proprii. Călușit de Aimé Martin care simțea și pentru Franta epocii sale aceeași dorință, Heliade a proiectat o vastă bibliotecă

AI. DIMA

(Continuare în pagina 7)

NICOLAE GRIGORESCU: UNIREA PRINCIPATELOR (detaliu)

MĂRTURII DESPRE UNIRE

„Mai să dăm mină cu mină
Cei cu inima română,
Să-nvîrtim hora frăției
Pe pămîntul României!”

Acest vis secular, pentru care a luptat neostoiit poporul nostru, năzuință exprimată de bardul de la Mirești în versuri de o diamantă strălucire, și-a găsit în sfîrșit în a douăzeci și patruzeci și unu ianuarie 1859.

Contemporanii au declarat că 24 Ianuarie 1859 este: „ziua renașterii noastre naționale”, „cea mai frumoasă zi a neamului românesc”. Și într-adevăr, întorcînd filele îngălbenite de vreme, vom întîlni pagini înălțătoare și emoționante ale scriitorilor noștri, participanți neobosiți la frământările epocilor, pagini închinatăe făuritorului de totdeauna a istoriei patriei noastre: poporului român.

Năzuința de secole a celor mai buni fii ai gliei strămoșești, de a înfăptui Unirea Țărilor Române într-o singură patrie, a fost oglindită în numeroase opere literare, cu multă vreme înainte de actual

istoric, de la 24 Ianuarie 1859. Începînd cu versuri ale poezilor populari și cu bătrînele pagini ale cronicarilor, literatura a adunat, an de an, o producție pe cît de voluminoasă, pe atît de valoroasă sub raportul ideilor și al realizării artistice.

Miron Costin, în lucrarea sa *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor* arată că moldovenii, muntenii și transilvănenii „toți un neam și odată discelești sînt”. Aceeși idee, a comunității de origine și a netruperii continuității în Dacia, în ciuda tuturor vicisitudinilor care au urmat, precum și ideea comunității de tradiții și de obiceiuri, au fost demonstrate în numeroase pagini de cărturarilor Școlii Ardelene și de cei care le-au urmat. De aceea și Iancu Văcărescu, în poezia *La Miloof*, scrisă în 1830, se adresa cu obîdă pîrlului ce zadarnic încerca să despartă „frate de frate”:

„De unde-ți vine numele,
pîrlu țării putere,
Ca despărțirea neamului

tu îndrăznești a cere?
Mîla-ocropu-ți, Miloof sec,
de va să-ți dobindească!
Sfîrșitu-ți va, lumea ostind,
în veci să te urască.
Desprețuire frații dau
puterii-ți ne-nsemnate!
Căci, despărțit ori depărtat,
fratele e tot frate.”

Pe măsură ce vremea înainta, ideea unitii tuturor provinciilor românești într-o singură patrie se cristalizează tot mai mult. La moșia lui Costache Negri de la Minjina au loc tot mai numeroase întruniri unioniste, despre care Alexandru Ișai va aminti mai tîrziu: „În Minjina tinerii, ostentivi și descurajați de greutățile misiiei lor, primeau o nouă putere pentru luptele viitoare; moldovenii și muntenii aveau ocaziunea de a să cunoască de aproape, a să simta, a să iubi, a pune la un loc speranțele lor, a face proiecte mărețe pentru renașterea patriei comune, a să înțelege pentru formarea opiniei publice în țară. Zic patrie comună, zic țară, pentru că la Miojina nu mai erau

moldoveni și munteni, dar români, nu erau două țări pentru români, dar o singură țară, o patrie comună! Unirea exista în inimă, ea se talnăci în cuvinte și prinse rădăcina...” Același fierbinte îndemna la unirea tuturor fraților într-o patrie comună, este adresat și românilor de peste munți. În *Hora Ardealului*, publicată în revista *Vocea pentru minte, inimă și literatură*, din 14 iunie 1848, Alexandru îndemna cu patos: „Ardelean, copil de munte! / Ian rădica-scum cea frunte / Și te-nsuflă de mîndrie, / Că-mi ești fiu de românie! / Ardeleni! lumea ne vede! / România-n noi se-nereade, / Căci de-acum român-ii n-ave / A fi vrednic de-al său nume! / Ura, frați, în frăiere! / Ura, frați, într-o unire! / Să-nvîrtim hora frăției / Pe pămîntul României.”

Un îndemna similar îl întîlnim și în poezia *Un răsune*, scrisă

Virgiliu ENE

(Continuare în pag. 5)

TABLOURI DE LUCHIAN ANEMONE

Pe fond adînc de vînt de toamnă,
echilibrat, buchetul lumina;
sub smalt ulceava verde strălucia
suris solar care spre viață-ndeamă.

Șiți spaimile din ochii de gorgone
cu antice, funeste năluciri?
eu le-am uitat sub caldele priviri
pe care le-a deschis în anemone.

Cu-nfepenite degete și lungi,
cinci pensule din piept, din gînd pornite,
lumina cu pupile rotunjite
au pus-o-n carnea florilor, atunci.

Ca dintr-un pumn de lut, din lutul țării,
dintr-o ulcea de pămîntești uitări
născură coloratele căștri
solare, albe sau din umbra mării.

Nu anemone, ochi să deschideau
cînd marea zugrav le puse-n pinză
privind spre noi prin veacul de osînză,
cînd încă magii visului gemeau.

Cînd florile cromatic se luptau
umane, felurite în privire,
adînc întunecate-n așintire
sau luminos prin cît nădăjduiau.

În presimțita moarte-n negrul mov
al anemonei ochi ei adîncise
privirea-ntoarsă-n drama ce trăise
prin neoprita muncă, de istov.

Potirele cu albele lumini,
cu noaptea-n miez mai aminteau amarul,
dar cele roșii aprindeau pojarul
cu vegetalul strigăt de grădini.

Încemeni, cu brațul ca un scripet,
ca din fințna visului scotea
lumina, însetajilor să bea
cu pîrljite guri de-al vieții țipăt.

Cînd viul i s-a scurs izvor prin mlîni,
lumina toată izbucnea în dolii;
încemenit ca-n crișă în foliolii,
plîns de colorii, îl mai lărarăji clii!

Cu ochii sterpi de goluri monotone
voi n-ai văzut minunea din ulcea,
cînd prin corole Luchian privea
din pinza lui cu ochi de anemone.

Radu BOUREANU

ARHIVĂ SENTIMENTALĂ

FLORI DE LUCHIAN

Un capriciu poate a făcut ca porțile artei acestui secol al nostru să fie vijelios deschise printre niște flori.

Florile lui Luchian sînt vii și după cincizeci de ani, ca și atunci cînd au fost sfîșiate petală cu petală din incendiul insensibilității lui torturate, ca și atunci cînd au fost deduse, printr-o alchimie inventată numai de el, din solul arid al unor realități care crucificau spiritul, obligîndu-l să comită — simbol infailibil și grațios al jertfei — roze, crizanteme și anemone. Rana prin care țigheau nu era toracică, precum în toată iconografia veche a crucificării, ci cu mult mai sus, în cei doi ochi suferinzi, desfăcuți larg, ai artistului, pe care i-a copiat cu tremur, sinceritate și cucernicie în florile lui.

I-am recunoscut, după ce multă vreme mă saturasem în uleiul chimic al anemonelor, într-o fotografie de familie care rămîne un document artistic și istoric egal cu ele. Pictorul la cinci sau șase ani, se află lîngă fratele său Anibal, suspendat pe manșonul unui fotoliu, cu ochii de o tristețe indicibilă, străpungînd pînă la noi, peste veac. Și-i atrîmă și azi, acești ochi, în niște cuie nevăzute, ascuțite și dure, neștiind — cu inocența vîrstei — că sînt piroanele eternității, dar simțînd-o — cu aceeași intuiție carnală, proprie copilului genial — intuiție tradusă în răsfrîngerea bosumflată a buzei de novice căruia i s-a refuzat jucăria. Jucăria — capriciul absolut — i s-a refuzat mereu. Buza răsfrîntă amar a artistului are pînă la urmă un rictus dezolat în imaginea acestui *ecce homo* muribund, văzut prin el însuși. Cîtă distanță este între portretul acesta de crucificat și bărbatul real, superb ca o vedetă de cinema, fermecător și paradoxal ca un dandy, iradiînd o franță și cucieritoare vitalitate, ne-o exprimă tot un document fotografic — imaginea tînarului în floarea anilor, cu ochii adumbrăți de sprîncene groase, țîntind de sub arcade adînci, ochi care devoră lumea într-o febră posesivă care nu se putea traduce decît în incendii de colorii. Iată macii: „numai cîteva fire — ne avertizează artistul — altfel îți ai ochii, faci un masacr”. Nu l-a comis, a contemplat acest foc distribuit în lucruri și în flori. Contemplant-l, Luchian și-a copiat pînă la sași ochii, și-a redevelopat candoarea și uimirea, pozele esențiale ale copilăriei, pînă la moarte, încheind un ciclu absolut etanș cu lumea, ciclul pe care azi îl numim lumea lui Luchian.

Este cel mai ardent-subiectiv univers pe care l-a rezumat vreedată pictura noastră. Dar tocmă în aceasta e opera istorică a lui Luchian, breșa pe care el o face în conștiința noastră, rupîndu-se de înaintași, redevelopînd universul nostru spiritual la niște alte dimensiuni — istoric și psihologic mai exacte.

Este foarte dificil să faci revoluție spirituală pictînd niște flori. Dar revoluția, ca limbaj, înseamnă în artă aflarea unui cod de relații și echivalențe absolut inedit față de glosele tradiționale, indiferent de obiectul substanțial al reflectării, indi-

Paul ANGHEL

(Continuare în pagina 7)

3 CĂRȚI DE ISTORIE LITERARĂ

AL. SĂNDULESCU „Pagini de istorie literară”

Dintre cele tipuri de critică se practică astăzi la noi, Al. Sandulescu și l-a ales pe cel mai adăpostit și mai ferit de riscuri: genul comemorativ. Ar fi, ce-i drept, și aici de lucru, împrejurare pe care un Scriban Cioculescu a demonstrat-o nu o dată, transformând evenimentul cu dată fixă în ocazia unor descoperiri semnificative, uneori prin simpla plasare într-un unghi mai prielnic, care nu le-a trecut înainteașilor prin gând. Altfel, aceleași evenimente le șmugă strigare înaltă, și dacă în astfel de întreprinderi nuantele nu todeauna sânt de a se salva, cititorul se poate alege totuși, în cazul fetic, cu câteva dominante energice puse în lumină. Modelul cel mai ilustru al acestei direcții îl reprezintă fără îndoială *Precursorii* de Octavian Goga și, desigur, într-o altă ipostază, *Oameni care au fost*, de Nicolae Iorga, și măcar unul sau doi dintre criticii contemporani arșă să pășească pe acest drum. Pentru Al. Sandulescu, în schimb, istoria literară e un teritoriu bine împânzit cu trasee, iar evenimentul comemorativ nu e decât prilejul de a face cunoscut cititorilor câte un astfel de traseu, acțiune în care ghidul nostru pune și dăruie și pun simț. În cazul lui Rebreanu, de pildă, îl interesează să urmeze nici mai mult nici mai puțin decât o linie forestieră și întimplător imaginea la care recurgem aici și aici și chiar de tot nepovărită, din moment ce însuși autorul articolului scoțete că, situată între *Pădurea spinzărilor* și *Răcoala*, cartea pe care o comentează, *Crașorul Horii*, „e ca o vale, între doi munți, evident cu altitudinea ei joasă, dar făcând parte organică din acestia, cu o structură de roci similară”. La Tudor Arghezi îl interesează să urmărească tot o linie secundară, și anume să ni-l înfățișeze pe poetul universului mic. Evident, și de astă dată linia fusese construită cu mult înainte, ba am spune că și itinerariul turistic e cunoscut ca-n palmă, din investigații mai vechi, încât intervenția criticului, destul de sumară, e înfructivă pleonastică. În schimb traseul Panait Cerna face obiectul unei descrieri mai puțin obișnuite în ultima vreme, dar ne temem pentru critică că inițiativa recomandării unor frumuseți ce-ar fi fost ignorate nu va fi prea gustată de cititori.

Sînt și împrejurări cînd ghidul nostru se apropie așa-zicînd de puncte de interes nodale. Fără a-i contesta îndemnarea de a se descurca în situații dificile, trebuie să spunem totuși că interpretările sale nu depășesc în multe împrejurări nivelul unei anumite cuminenții. E cazul micului articol *Hanu-Ancuței sau arta povestirii*, care încorporează într-unul calitatea de a ne aminti prin contrast de G. Călinescu, Tudor Vianu, Perpessicu. Cu foarte slabă compensație a preocupării de bază a articolului, de a dovedi că Sadoveanu continuă mai puțin decât s-ar crede pe Ion Creangă, de la care știm că se revendică. O idee fără îndoială prea ușor de dovedit, căci nimeni nu-și incipue încă să aplice dintr-un cap scriitorii trebuie probate cu ficcare scriere sadoveană în parte. Apoi, autorul e înclinat în așa măsură să înă parte frumuseții și firușorul din viață și artă, încît uneori aproape că simplifică, modificînd datele unor ecuații care se prezintă oricum mai complicate decît apar în interpretarea sa. Vorbînd de eroica argezeană (*Dialogurile eroicului*), criticul crede a putea descrie, în faza Cuvintelor potrivite, e luptă între „cele două aspirații fundamentale și contradictorii: una ascetică, spiritualistă, încercînd să ocultească Erosul, alta păminteană, înfățișîndu-l integral”. Preponderent — scoțete criticul — vor fi părțile care compun poezia pozitivă și antinomică. De unde și concluzia: „Eroica argezeană poartă însemena marelui liric, revelîndu-se ca o expresie a tendințelor macrocosmosului spre firesc, spre împlinire și proliferare”. Afirmații indiscutabil oneste și pe undeva adevărate. Dar adevărurile de acest gen conțin uneori o doză apreciabilă de simplificare, încît e mai recomandabil să le evităm, atunci cînd nu le putem proba printr-o demonstrație suficient de strîmtoare. O primă simplificare e cuprinsă în eroica luptă dintre „aspirația ascetică” („acea mistere de muzic, fidel încă moralei dogmatice”) pe care criticul crede a o fi descript în atitudine cultural argezeană, și cealaltă aspirație, „păminteană”, conducînd la „proliferare”. Nici că se putea o opoziție mai simetrică și mai apă de a cuprinde singură indicația rezolvării? E adevărat că Pompiliu Constantinescu, în monografia sa, consecvent unei predispoziții mai generale din care a ieșit întreaga carte, era înclinat să întrezească și în eroica poetului „drama esențială argezeană, dintre spiritul ascetic al psalmistului (...) și impulsurile vieții (...), dar cît privește structura morală a acestui erou, ne închipuim că o altă monografie, mai aplicată la text, aceea a lui Scriban Cioculescu, a introdus în această privință corectivul necesar, conducînd la mai puțină linearitate. „Spre deosebire de alte lire spiritualizate, a căror coarză eroică auză de un știu o anemie, pe care nu o poate compensa înălțimea climatului moral, poezia de refuz a iubirii păstrează la Argezi accentul virilității care cade pe un prisoș, iar nicidecum nu o scîdere a tonului vital. Nu prestigii ascetici, reminență monahicască, determină stilul eroic argezean, ci, după cum am văzut, individualismul orgolios, demoniac...” (p. 129-130). Dar seria simplificărilor nu se oprește aici, căci arătînd că antinomia se rezolvă în favoarea a ceea ce e „firesc”. Al. Sandulescu omite să analizeze corolarul acestei soluții în poezia argezeană. „Soluția coresponde anti-intelectualismului profesat în mai multe rînduri de Argezi, accentul axiologic pus pe viața aproape de pămînt, în libertatea zărilor (...) Civilizația și cultura sînt de prias” (Scriban Cioculescu, p. 132-133). Articole ca *Dialogurile eroicului* și *Pădurea spinzărilor* printr-un spirit de complăcîntă de bunăvoință cîl dicită fie față de un autor, fie față de o problemă, ca în cazul de mai sus.

Utile, interesante și pentru că străbat tînuții mai puțin umbiate, sînt cele trei articole consacrate lui G. Călinescu, și în special cel dintîi, *Biografie și monografie*. Cîteva remarcă pot constitui puncte de plecare fertile pentru noi și mai adîncite investigații: „Poate nicăieri nu mimează criticul mai bine limbajul unui scriitor, nu-l comentează mai în duhul vorbirii lui, ca în *Viața lui Ion Creangă*, unde recompenzarea atmosferice spirituale a biografiei este, spre deosebire de *Viața lui M. Eminescu*, de ordin stilistic”. Sau: „În reprezentarea lumii siderale (în *Cartea nuntii* n.n.), ecorile eminesciene sînt evidente — și foarte explicabile și istoric vorbind, — cîci criticul elabora în acel timp monografia consacrată lui M. Eminescu”. Mai sînt desigur și alte sugestii și formulări demne de semnalat în cuprinsul acestui volum, în care, din păcate, se întîlesc destule truisme, unele formulări de serviciu și chiar îmbînări aproximative de cuvinte, trădînd o anumită șovăială în mers și, pe alocuri, trundicia.

Cornel REGMAN

ION DODU BĂLAN „Valori literare”

Nici în studiile de istorie literară, și cu atât mai puțin în activitatea de cronicar al fenomenului actual, Ion Dodu Bălan nu practică tonul detașat, ostentativ „științific”, preferînd adesea impresia directă și atitudinea mai curînd afectivă. Aplicîndu-i același tratament, i-aș evoca imaginea de acum aproape cincisprezece ani, cînd, proaspăt redactor al *Vieții Românești*, făcea primii pași în publicistică. Nu toate, dar o bună parte din particularitățile firii sale de atunci, s-au păstrat și — ceea ce este important — n-au rămas fără consecințe asupra scrișului său, definînd, cu trecerea vremii și inevitabila maturizare, o prezență

a actualității noastre literare. Era o natură generoasă, sociabilă, deschisă și receptivă, și în același timp supraviețuiește, atentă, de un entuziasm real, dar controlat și pe undeva precaut. Avansa și se dăruia menținînd în sî și o margine de rezervă, care-i îngăduia, la momentul cuvenit, o modificare de atitudine, parcă imperceptibilă, și în fond esențială. Un fel de farmec personal și un umor al modestiei, adesea al modestiei afectate (care proteja ființa lăuntrică și adevăratele opinii), învăluia raporturile într-o lumină dulce, simpatică, netezind și imblinzind contururile prea aspre. Și e de regretat că în articolele și eseurile sale, Ion Dodu Bălan nu lasă acestei dispoziții un spațiu mai larg de valorificare, nu se decide să o elibereze. Sînt încredințat că felul grav al observațiilor sale n-ar avea de pierdut. Nu a scris, cu admirabilă intuiție, G. Călinescu despre criticul ca umorist?

I. D. Bălan mai aduce cu sine, în anii începuturilor, cîteva cauze de folclor, culegeri de producțiuni populare, inedite, foarte frumoase, selectate cu gust, cînd din ele cu glas tare, apare înfîntarea lui Nicolae Labiș, ci însuși un desvîrșit cunoscător în materie. Preocupările în această direcție nu definesc de la început o constanță a personalității. Pe coordonatele lor se înscriu multe pagini interesante ale actualului volum de *Valori literare*: „Alexandria” și *literatura cultă*, *Amintirea lui Gh. Dem. Teodorescu* etc. Pentru a duce mai departe liniile portretului, este de trebuință să adăugăm un element însemnat al filiației: I. D. Bălan descinde și se revendică din seria mai veche a unor animatori culturali și cărturari ardeleni, formați în condiții specifice, ieșiți din mediul țărănesc și mai adînc marcați de exigențele caracterului popular și ale spiritului național. De altfel, în comunicarea directă a unui învățat ca Ion Breazu, el se arată cu deosebire interesat de contribuția literară a Transilvaniei. Studiile mai înținse clarifică un aspect sau altul al operii unor mari scriitori de origine ardelenă: Ioan Slavici. *Opera dramatică și liniștea epică*, Octavian Goga sau planul unei mii de ani, *Opera dramatică și structura universului artistic* al lui O. Goga, *Lucian Blaga și devoțiunea cunoașterii*, etc. Treceînd dincolo de munți, în aspirația de a îmbrățișa fenomenul spiritual românesc în totalitatea sa reprezentativă, filiația aceasta se precizează și se multiplică totodată prin preocuparea de a caracteriza specificul național. În sensul acesta, I. D. Bălan se vadește mai atent la lecția lui Nicolae Iorga (într-unul din direcții determinate în critica noastră), care, încă în paginile de tînerțe, și de-atunci cu exemplară consecvență, descrie dîncolo de opera artistică, marea unei spiritualități caracteristice. Aici își are rădăcina și demersul lui I. D. Bălan: începînd cu articolul programatic: *Specificul național, condiție a universalității*, deși pe scurt, într-o problemă care, cum bine spune, „n-a fost și nu este simplă”, criticul trasează datele esențiale, preconizînd o sîntătoasă și rațională linie de mijloc, la egală distanță de erexile și „ingustimile naționaliste”, ca și de „nivelațiile cosmopolite”, și propunînd o definiție adecvată literaturii „unui popor generos, realist, care respinge intoleranța și exclusivismul mistic, un popor caracterizat printr-o înaltă înțelepciune și printr-o mare libertate de gîndire proprie”. Astfel de formulări, limpezii și sintetice, categorice dar nu peremptorii, găsim mai în ficcare articol, și este de observat că prin mijlocirea lor — pe lângă dezvoltarea însuși stilistice, I. D. Bălan exprimă un crez propriu, un mesaj etic, care merită desigur toată atenția.

E cazul, totuși, a spune că nu odată criticul pierde din vedere deosebiră precisă, pe care vocea lăuntrică, instinctul artistic sau cuveni să i-o semnalizeze, dintre ideile generale și generalități. Epitetul e uneori prea abstract și la îndemînă, luncînd peste nuante și diferite acți specifice. A remarcă, de pildă, că talentul lui Blaga este „sculptor”, că poezia sa este „originală”, este desigur insuficient și nu fără riscul de a compromite, prin neglijența scîpării ale condeiului prea grăbit, caracterizări substanțiale, imediat juxtapuse. Această înegalitate, aceste regretabile deosebiră de nivel, cu deajuns de repetate cîndă într-un stil publicistic lipsit de relief, ar trebui să constituie un motiv de meditație.

Se face într-adevăr simțită un fel de nerăbdare a redactării care amenință nu numai relieful dar și consistența lăuntrică a ideii. Și e păcat, dacă ne gîndim că I. D. Bălan are darul expresiei pregnante, spontane, capabile să incite reacția, revelat în numeroase formulări: „În tot ceea ce scrie, chiar în cronica mizantropului, Călinescu e tonic, însuflețind o uitătoare forță morală. El transmite senzația materială a spiritului uman menit să domine totul. De remarcă faptul că niciodată nu admira de jos, coșcîșt de obiectul admirat. Întodeună spiritul său plutește în rotiri vulturoși deasupra, fără ostentații în stare să umilească”. Sau, în comentariul la *Cartea nuntii*: „un discret duh eminescian înverșunat pretinde povestea de iubire dintre Jim și Vera. Altfel doar că în locul neîmplinitei iubiri eminesciene apare o dragoste mai păminteană și de aceea împlinită în teate rosturile ei”. Despre *Ţutul lui Octavian Goga*: „sugerează o puternică și îndelungată ardere interioră, o incandescentă psihică învăluie în răceala aparentă a tăcerilor resemnate într-un suflet îndurerat și zbuciumat în adîncuri”.

Caracteristică, pentru că sîntem la acest capitol al stilului critic, este participarea emoțională. I. D. Bălan nu scrie niciodată cu detașare, cu seninătate imparțială: un curent liric, al aprobării entuziaste sau dimpotrivă al refuzului (spus uneori pe un ton impulsiv) traversează pagina. Pasiună, intensitatea afectivă colorează discursul critic, adesea cu bune consecințe, alteori însă în chip inutil și cu oarecare primejdie de a nivela valorile la aceeași tensiune a exaltării sau de a confunda originea sau natura valorilor cu valoabilitatea lor. (La întocmirea sumarului, putea fi evitată repetiția unor articole ocazionale, de felul celor despre D. Anghel, Ion Agribiceneanu s.a.). Accentul personal, foarte vibrant, afectivitatea pronunțată, tonul inspirat al mîhnirii și revoltei dau relief comunicării în articolul scris la comemorarea asasinării lui N. Iorga: „De aceea, cînd la 27 noiembrie 1940, vlăgani în cămăși verzi ca pielea de șoprlă, trăgeau cu pistolul în trupul savantului Nicolae Iorga, gloantele lor vîlțiau prin întreaga noastră cultură” (s.n.) ale cărei probleme moderne încercaseră, nu o dată, să le rezolve cu arma, cu toporul și cuțitul. Legenda zice că în ziua în care se pronunță pentru a preîntîmpina adevărul inevitabil, O. groznică ucidere a punciilor — în vîrsta de tînerțe — veni înecînd în crînzina barbara ucidere a bătrînilor Nicolae Iorga (...) fixată pe trupul patriei ca o rană înșingărată, înfiorătoare”. Într-un context al contribuțiilor științifice, de istorie literară, rîndurile confesive, referențele de ordina auto-biografic, mărturisirile (cînd nu alunecă în inutile divagații) sînt, desigur, de un efect confortant, și reprezintă, totodată, o tentativă de a depăși limitările și ingustimile fatale ale profesiunii noastre, de a lărgi căile de acces ale criticii la o meditație generală asupra temelor vieții. „Critica marxist-leninistă — scrie foarte îndreptățit Ion Dodu Bălan — trebuie să fie, deschiș, o dezbateră despre om, despre problemele mari ale existenței, care se înscriu luminos sau tragic în biografia omului”. Cred că în activitatea sa vitărească această direcție (pentru care este dotat merita să fie adîncită mai mult valorificată printr-un apel mai insistent la adevărurile concrete, la revelațiile specifice literaturii.

Lucian RAICU

CORNEL REGMAN „Confluente literare”

O polemică ce a avut loc recent, purtată în jurul moștenirii critice a lui G. Călinescu, îl găsește pe Cornel Regman printre protagoniștii principali, al pronunțîndu-se împotriva absolutizării direcției călinesciene în critica românească de astăzi. Lectura *Confluente literare* ne duce la constatarea că, fără a fi un anti-călinescian, cum ni se pare că s-a susținut (în volum marelui critic este citat cu deferență, dar și dezaprobat în cîteva locuri), Cornel Regman nu descinde din școala călinesciană și dacă ar fi să-l încadrăm într-o filiație critică, numele pe care sîntem îndemnați să-l rostim este cel al lui Dobrogeanu-Gherea. Urmindu-l pe acesta, Cornel Regman acordă, în studiile sale, un interes primordial reliefului calității etice a faptului artistic, de unde preocuparea aparținătoare de a urmări și descrie cuprinsul idealic al creației. Tînta principală a criticului este așa dar să deslușească ce concepte afirmă o scriere, ce teme în ultimă instanță, de unde atenția precumpănitoare pe care o acordă operațiilor de clasificare, urmăriilor de filiații literare, analiza estetică propriu-zisă retrîndu-se în planul secund. E vorba de o critică a ideilor, sau a temelor operelor (nu în sens școlar, desigur!) în spiritul activității lui Gherea sau, dacă vrem, al unui H. Sanfîleavel (din articolele literare), formula viabilă, fără îndoială, stimulînd gustul estetic, spiritul speculativ, dar rînd și dificilă cînd apare necesitatea de a se pronunța judecînd de valoare.

În articolul despre *Baltagul*, cu care volumul se deschide, se duce o polemică indirectă cu opiniile lui G. Călinescu privit-

toare la arhatate și automatismul cosmic al lumii țărănești evocate de Sadoveanu. Cornel Regman crede a fi găsit argumente să răstoarne imaginea; românul ar semnifica, asadar, o clinică și o programă „estetică”, eroica fiind comparată cu un Robinson care acționează împotriva înfrîmării, deprinzîndu-se din „masa de eruzii și amăgiri fataliste” (p. 12). În ce ne privește, rămînom la părerea lui G. Călinescu care explică acțiunea Vitoriei Lipan, succesul întreprinderii sale, tomăi prin încadrarea în ritualurile vieții milenare. Ea nu poate fi, scrie G. Călinescu, știind că „Lipan nu poate face în curele lungi decît asta. Mișcarea este milenară, neprevăzută nu intră în ea ca și în migrațiile păsărilor, Vitoria nu măsoară vremea cu calendarul, ci cu semnele cerului”.

Delimitările făcute nu anulează totuși valoarea articolelor care conține destule observații demne să fie luate în considerare și interesul s-ar menține același pînă la capăt dacă, la un moment dat, perspectiva criticului n-ar deveni prea exteri-oară procesului estetic. Astfel, despre un roman slab al lui Sadoveanu (*Poana mică*) criticul nu încredințază că „eseul acesta l-a pus serios pe gînduri (pe scriitor, n.n.) astfel că opera imediat următoare, *Mitrea Coca* (...) conoaște o elaborare mult mai lentă și mai anevoasă” (p. 17). După asta se citează mărturiile Profiei Sadoveanu despre felul cum a chibzuit și trudit autorul la elaborarea noii scrieri, se vorbește din nou despre „ingrijorarea” (presupusă) a scriitorului aflat la „prima lui experiență” în ce privește noua tematică.

Un studiu micro-monografic (viața și opera) este consacrat lui Pavel Dan. Metoda, ca peste tot, e a descrierii și clasificării motivelor și în acest sens acțiunea criticului poate fi considerată drept exhaustivă. Nuvelele sînt comentate pe îndelete, se fac legăturile necesare între diferitele compartimente ale operii, interes deosebit prezentînd mai ales încadrarea scriitorului (cu delimitările cuvenite) în tradiția unor precursori ca Slavici, A. B. Călinescu, Rebreanu, Retim și această caracterizare sintetică „Ceri este că nici un alt scriitor român pînă la Pavel Dan n-a reușit să înfățișeze atât de exact (exact artistic!) și totodată dinamic omul în ambianța lui familiară, printre uneltele și obiectele lui, în casa și gospodăria lui, cu obișnuințele și deprinderile lui”, (p. 58).

Un bun articol, de factură eseuistică, prilejuiește de recenzarea romanului *Giuliu* de Lăutar Vesper este *Al cincilea mîl*, menționabil în special pentru descrierile făcute în legătură cu proza țărănească modernă. Aici criticul privește chestiunea istoric și lăbutează să pună în evidență modul original în care autorul contemporan (Z. Stancu, M. Preda, E. Camilari, I. Vesper) revalorifică mituri tradiționale. Se vede dintr-o dată că autorul *Confluente literare* se mișcă mult mai liber în cîmpul speculației cu idei generale decît în acela al criticii aplicate; dezvoltînd și fluend în articolele programatice el devine crisp în analize, unde efortul de a formula caracterizări lapidare și sugestive (procedînd îndeosebi prin asocierea unui termen abstract sau tehnic cu unul de mare concretețe) nu o dată năncoroș. Vom da cîteva citate: cutare personaj al Bondoilor, pe numele său Niță Lepădatu, e o „specie de *Făt-Frumos* care se ignoră”, în altă parte criticul vorbește despre „scăietul de sardină” al narărilor sadoveanene, despre „eleclele caustice ale hoholului” sau despre „satira sursătoare, bici cu pleasna care ustură” și despre „trunchiul poeziei argeziene (care) a vlădîrit viguros și în acest volum” sau despre faptul că *Geo Bogza*, „și concentră grosul atenției spre descrierea *Internului capitalist*” etc. Lipsește o altitudine mai destinsă în contemplarea valorilor, un minim spirit de relativism, necesar acțiunii de evaluare a fenomenului estetic. Concluziile în acest sens sînt și schimbările foarte brusce de tonalitate, în cuprinsul aceluși articol. Cînd are de exprimat o obiectivă critică, chiar neînsemnată, criticul se pomosomăste, se întucește pe loc, chemînd asupra victimelor trăsături nimioșoare. Alecsandri e una din victime. După aprecierea favorabilă a pasteurilor, criticul aduce în final un corectiv, muștrîndu-l aspru pe vesulul bard pentru „percepție dilidantă”, „surprinzătoare și regretabilă opacitate” etc.

Spre a oferi, probabil, o imagine a drumului străbătut în critică, C. Regman a introdus în volumul său un număr de articole și studii datînd din epoca 1952-55. Act instructiv căci ne dă posibilitatea să constatăm ce progrese hotărîtoare a realizat critica noastră, și odată cu ea însuși autorul *Confluente literare*, distanțîndu-se de viziunea sociologică. De cîte ori e captivul acestuia criticul eusează în judecări neconcludente sau chiar false și mirarea noastră este că autorul, care astăzi respinge, pe bună dreptate, recrudescența unui asemenea tip de critică — la perpetuul toșii în cartea sa. Astfel, Bolintineanu opus lui Lenăchescu sau Conachi și apreciat pentru „lupta îndrîgîșă” pe care poezia sa a purtat-o cu influența, considerată nefastă a liricii celor doi, vîzută ca promotor ai „facilității și improvizării lăutărești la modă — dumanele de moarte ale ideilor și spiritului inovator în artă” (pag. 97). Comentarea legendelor istorice ale lui Bolintineanu șochează prin inadecvarea criteriilor folosite: de pildă în *legende despre Danil Sihastru sau Mama lui Ștefan cel Mare* criticul crede că poate aprecia „impresia de autenticitate”. Formulările nepotrivite limbajului critic pe care ansamblul criticii noastre tînde să le elimine, autorul a găsit de cuvînt să le conserve în volumul său. Cutare versuri vorbesc despre „protestul împotriva rapacității capitaliste” (p. 125), cutare poezie este „un instrument eficient de demascare a forțelor sociale și a combinatorilor de culșe” (p. 46) s.a.m.d. Ieșite din asemenea atitudine critică studiile amintite — poate mai puțin cel despre Arghezi (volumul „1907”), scris cu anumită acuratețe — sînt de neconsulat.

Tot în capitolul consacrat satirei figurează și studiul despre Geo Bogza, de o tînută critică superioară celor discutate mai înainte. Și aici perspectiva criticului e în primul rînd istorică — dar un scriitor poate fi privit și din unghiul acesta atunci cînd nu intervin absolutizările sociologice. Criticul realizează o utilă sistematizare a pieselor, fixează etapele drumului parcurs, definește ideologia literară a scriitorului dîndu-ne o imagine cuprinzătoare și elocventă a scrierilor bogziene, privite în interacțiunea lor firească. Către final se încearcă și o analiză la tehniciile pamfletare a lui Geo Bogza. Criticul comentează cîștate, se raportează la pamfletul argezean, desprinzînd trăsături fundamentale: caracterul patetic, viziunea cosmică și geologică etc.

Cîteva studii importante, sezate la finele volumului, dau, în sfîrșit, măsura superioară a însușirii critice de care dispune Cornel Regman. Cum ne așteptam că el se simțea mai în largul său în articolele de ideologie și sinteză nu ne-a surprins faptul că cele despre critică (Pompiliu Constantinescu, Perpessicu) sînt substanțiale. Dar ele sînt scrise și cu plăcere vizibilă, cu căldură și chiar cu anumită eleganță a stilului — aspecte pentru care secțiunile anterioare ale cărții nu ne pregătiseră.

Înainte de a trece la comentariul propriu zis al scrierilor lui Pompiliu Constantinescu — făcut cu pricepere și claritate — Regman dezvoltă cîteva idei proprii cu privire la critică, interesante în ceea ce ne privește, fiindcă implică, avem sentimentul și o profesune de credință a autorului *Confluente literare*. El delimită două tipuri fundamentale de critică în cuprinsul cărora e-ar îngloba celelalte formule. Primul *critică de cunoaștere* este o critică generică de substațiază critică aplicativă și interpretativă, stilistică, istorică — descriptivă — în fine toate variantele care tind către o acțiune de analiză și interpretare a faptului artistic. Al doilea tip este acela al *criticii de atitudine* care, arată Cornel Regman, „preține criticului o luare de poziție practică față de problemele și caracterul operii discutate, îndemnîndu-l să confrunte la tot pasul realitatea operii cu cerințele cititorilor și să stabilească modul cum servește sau nu servește scriitorul, prin ceea ce scrie, interesele celei mari largi colectivități” (pag. 290).

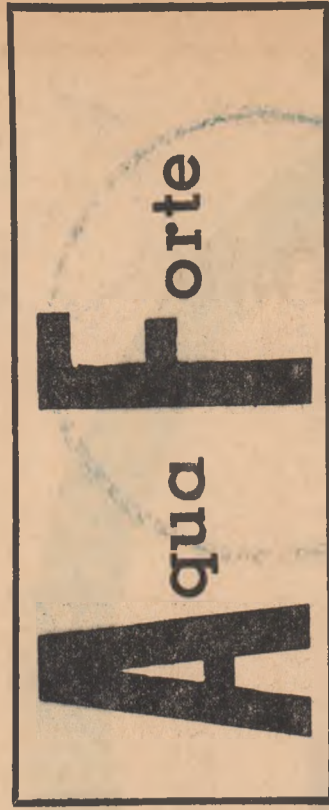
E limpede pentru noi, chiar dacă Regman nu o mărturisese explicit, că el înclină, structural, către această atitudine critică. Sîntînd în cîmpul analizei, efortul său va tînde să ridice faptul de artă în planul ideilor generale, să-l plaseze într-un context mai larg decît cel strict estetic, adică istoric și social, să-l „confrunte”, cum singur spune, cu aceste realități diverse din care opera își trage, la urma urmei, substanța.

Spiritul sintetic și vocația eseuistică ale criticului sînt cel mai bine puse în valoare de cele două articole de la urmă: *Romanul nostru sub zodia sintezei* și *Observații despre imaginea timpului în roman*. Sînt exprimate aici puncte de vedere fecunde asupra prozei contemporane, fiindcă pe lângă discutarea unor probleme cu caracter mai general, și la o încorporare a fenomenului românesc în circuitul deschis al literaturii universale.

Criticul urmărește metamorfoza imaginii timpului în epoci literare diferite, începînd cu aceea din naratunțele de tip clasic, sprîlînte pe coerență realistă, delimitînd „obiectiv și aproape calendaristic momentul acțiunii” și ajungînd la formulele cu tempore care adoptă „noi perspective în aprecierea timpului, a succesului destinate să apropie naratunțele de reprezentările omului modern”. Eseul exemplifică acest drum prin referiri bogate la opere fundamentale ale secolului (*În căutarea timpului pierdut*, *Murlele Mozic* etc.), zăbovînd în chip special asupra romanului lui Konstantin Fedin unde observă o „preocupare manifestă și declarată pentru problemele imaginii timpului”.

Eliberîndu-se de schemele improprii gîndirii critice, Cornel Regman discută aici nuanțat, cu finețe, folosînd o terminologie adecvată și expresivă, în dezvoltări critice care mărturisesc virtutea de esest. Dacă în primele compartimente ale sale, alegerea de articole discutate se dovedește înegală, incluzînd, spre regretul nostru, pîșe lipsite de relief, secțiunea de scurte eseuri constituie latura cea mai rezistentă a volumului *Confluente literare*, concludentă pentru posibilitățile și preocupările autorului.

G. DIMISIANU

STAN ȘI BRAN ÎNTR-O NOUĂ INTERPRETARE

În ultimul număr al Contemporanului, Eva Sirbu ia în dezbatere una din problemele celei mai arzătoare și mai dificile de soluționat ale vremii noastre: Stan și Bran. Pentru o exactă circumscriere și pentru a se înălțura de la început posibilitatea unei confuzii, Bran este numit cu mult cîraș exegetic „Bran cel roșu” iar Stan este definit cu minuțioasă putere de pătrundere: „Stan cel slab”. Se știe că bălăle de cap a dat esteticienilor, istoricografilor, criticilor chestiunea aceasta a diferențelor dintre Stan și Bran, sub aspectul volumului fizic. Mușii au fost rezolvai să se decidă pentru o notă veche opusă. E bine că lucrurile au fost puse la punct. Deși dintre cei doi, Stan e cel slab și Bran cel gras. Odată cimentate temeliile construcției critice, se poate trece cu liniște și încredere mai departe: „Ridem (!) dacă el trece pînă o gramă în greutate, de ce se oprește înloc o ladă cu pte, dacă se suie într-o masină”. Deci: ridem cînd îl vedem, și nu cum s-a crezut și s-a tot afirmat de cînd în sîr.

Se argumentează după aceea, la fel de perentiv, că vîndînd o comedie jucată de cei doi actori „și vine să strigî: trăiască țigica și coaja de banană”. Cititorii strigă odată cu criticul: „Trăiască țigica!” Trăiască, de trei ori trăiască!

IDEI „VALOROASE”

O rubrică intitulată *Vitrina* a revistei Ateneu găzduiește un comentariu prilejuit de apariția în românește a operii lui Georg

Wilhelm Friedrich Hegel *Prelucieri de estetică*. Autorul succint expunerii (Ion Ciobanu) nu pare deloc dispus să accepte, măcar pentru zece minute, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte. „Erau doar altele motive de natură să fie mai mult, tirania stilului marelui filozof, el rezistă cu bine eventualelor influențe. Astfel că într-un singur scurt paragraf găsim: „rezolvă problemă”, „rezolvarea lor” și „rezolvarea problemelor”. Bineînțeles, așadar, că Hegel („cu toate scaderile sale”) „se cuvine să fie cunoscut” (s.n.). Îl mulțumim din suflet pentru că nu a tăcut cu care condeace această lăbăte

DOINA SĂLĂJAN

VERDELE DE SUCEVIȚA

Strivită iarbă-n zid și frunză crudă
Pe creanga nemuririi inverzind,
Urechea-mi poate, dulce, să te-audă
Ca-ntr-o pădure-a cîntului, doinind.

Fundal de sfînti și biblice istorii,
Ai miruit minăstirești pereți
Cu singele păgîn și viu al florii,
Umanizînd figurile de-asceti.

Esti geamăna culorii din cîmpie
Cînd grîul vieții noastre-i doar copil,
Și-al crîngului, năvalnic, cînd revnie
Într-un elan adolescent, viril.

Cașa mai curată-a verdelei nuanță
Din re-nnoirea firii-nvesnicitești
Aureolă caldă de speranță,
Nobil fluid de vise pămîntești!

Duh al naturii-n tainice vopsele,
Eu te-am surprins din nevăzutul zbor
Cînd te-ai aprit, tipîl, înfrînd în ele,
Tapindu-ți chipul tau strălucitor.

Strivită iarbă-n zid și frunză crudă
Pe creanga nemuririi inverzind,
Înalt pămîntul, dulce să te-audă
Ca-ntr-o pădure-a cîntului doinind.

MELANCOLIE IRONICĂ

De la un timp mă copleşte-ades
Profundul sentiment uman al milei
Cînd toamna timpul i-l scurtează zilei
Și despuiați capacii-n cale-mi ies.

Sau în ajun de sărbători cînd mor
Curcanii beți, zvicnind pe buturugă;
Și miei ce n-apucară nici să sugă,
Ajung în iadul crîncen din cupor.

Și întristată în atîtea dați,
Mă rușinez să fac măturisire
De tainică, sfioasă mea iubire
Pentru aceste biețe vieți.

Căci de visez măcel de abator
Și-n vis plîng, soarta vacilor blajine,
A doua zi din carnea friptă bine
Mă-nfrupt și eu asemeni tuturor.

Ce bine-ar fi cumva de am putea
Să respectăm viața și-n farme
Și nelăsînd pe nimeni s-o sfîrșim
S-o însemnăm cu a iubirii stea.

Și sfînta carne ocolind pe veci
Ne-am sătura cu fructe și salate,
Verdeturi dulci și boabe delicate,
Păstăi și bulbi, lăptuță și dovleci.

Mai nobil poate și mai rafinat
S-ar scurge timpul nostru în clepsidră
De-am renunța la blăni de vulpi și vidră
Și am uita cuvîntul crud: vinat.

Cumplit și dulce-i al vieții har!
Victorioasă-a jertfei singerare!
O, aș porni o tristă viațioară
Pentru o blăni grea de urs polar.

TOMA NECREDINCIOSUL

Nu mușc nicicînd din măr. Avînd exemplu
Precizia savanților disjecți,
Vreau să-mi impun chirurgicale lecții
Și-mi interzic să cred, cînd doar contempļu.

Astfel, adopt măiastra tăietură,
Pătruns de-a cercetării rece vrajă;
Văd fructul, de la simburii pin-la coajă
În două vii imagini de epură.

Căci strălucind ca venicia ispită
Vicleanul fruct cu-aromele-i de floare,
Dorințe lacome în noi incită;

Și nu arar sîrului mușcăturii
Răstoarnă-un vierme flasc care tresare,
Dezamăgînd curatul cer al gurii.

MODESTIA MATERIEI CENUȘII

Boltește cer din sine și-aprinde-n ecuații
Necunoscuți luceferi, imenși și roșii.
Și-n fiecare clipă în mii de constelații
Incendiază-o lume-n explozii de culori.

Nu-i roșu mai de singe, nu-i galben mai de aur
Cum cel din curcubeu-i lin arcut pe vis,
Și nu-i safir mai dulce, în vreun lumesc tezaur,
Mai pur decît albastru-i strălîmped și deschis.

Nu aflî-n nici o floare, petala cînd i-o scuturi,
Perache pentru albul și rozul ei suav,
Și nici argint asemeni cu-al ei, pe-aripi de fluturi,
N-a născocit vreun verde mai viu, nici un zugrav.

Și totuși din atîtea culori arzînd frenetic
Și-alese cenușii și-n nume și-l-a pus.
În curcubeul mîndru, ascuns sfios e-un petic,
Dar albul fără pată și negrul l-au compus.

FANTEZIE CU MORI DE VÎNT

Veni înții doar vîntul pe-un armăsar turbat
Și parcă-nfipse-n mine strălucitoru-i pîntec.
Apoi scri călare pe ceru-nlunecat
Un demon alb, un fulger năucitor de sprinten.

Lovi în zări un tunet. Ecolul lui prelung
Se stîne-n noul tunet de ceruri căzătoare.
Și-nflegînd că-n fugă stihiliile m-ajung
Întrai și eu nălcă-n spasmodica-nclăștare.

„Ei bine, Rosinanta, nu-s drumuri îndărăt!
Atînt-te Sancho Panza, condu-ți măgarul bine
Puterea-mi legendară întreagă-am s-o arăt
În lupta cu vrăjmașul ce calea ne-o afine”.

Investimînt în albul bătrînei lui armuri
Și insetat de slova din care-atîți se-nfrupte,
Cîstînd neapteleplatul prilei de aventuri,
Viteazul Don Quichote se avîntă în luptă.

Aleargă Sancho Panza pe măgărușul său
Stăpînîl să-si ajute, prea credincioasa slugă.
„Nebunul ăsta, Doamne, a-nnebituî mai rău:
Înfăptuiește toate prostiile ce-ndrugă”.

„Stăpîne drag, slăvite, să țerți ce am să-ți spun:
Treî mori de vînt crezut-ai că-s căpănuî, bag seama
Și ce-ai făcut nu face decît un biet nebun,
Iar eu în slujba-ți tremur și mă cuprinde teoma”.

Suspînă Sancho iarăși și îl aburecă-n șo,
Furtuna pololită mai mină norii-n turmă.
Pornește Rosinanta, măgaru-n urma sa
Și parcă rid în noaptea trei mori de vînt în urmă.

Venise-nții doar vîntul pe-un armăsar turbat
Și parcă-nfipse-n mine strălucitoru-i pîntec.
Apoi, închipuirea pe ceru-nlunecat
Dănsă în chip de fulger, șerpului și sprinten.

Un Don Quichot lunatic și-un Sancho prea lucid
S-au înfîlînt în mine. Ce-aș face doar cu unul?
Eu cred atunci cînd poarta spre lume le-o deschid:
Va judeca-nțeleptul ce va visa nebunul.

SONET

Erai mai înflorit și frumos
Lîngă riul dragostei mele.
Dar valurile albe și grele
Piedestalul masiv ți l-au ros.

Căci pămînt și cumplit te voiam
Și n-am nici o vină
Dacă n-ai putut fi o albină,
Iar eu odihnitul tău ram.

Valurile s-au ridicat, au cîzînt,
Au folosit perfidia subtilă,
Împotriva trufiei tale de lut.

Și iată-te azi rece și greu
Te mai iubesc cu dispreț și cu milă
Ostrov plîntor pe riul singelui meu.

ȘTEFAN LUCHIAN:
GAROFALE — ulei
(Colecția Const. Basiade)

TRANDAFIRI — ulei
(Colecția prof. Simion Luca)

INEDIT TUDOR VIANU: PAGINI DE JURNAL (I)

Săruturile investigații în arhivele familiei Vianu mi-au permis să descopăr în forma tîrziu răzlete, de atîtea ori rădăcite prin maldare de acte administrative sau simple punctaje de seminar universitar, ceea ce, cu drept cuvînt, se recomandă a fi înțelegerea primelor două secțiuni din Jurnal.

Ceșca ce publicăm astăzi se înscriseră în sfera acestui efort de autocunoaștere și de re-trăire. Fragmentele aparțin unui întreg; locul lor este limpede precizat în minuțioasa monografie bibliografică realizată de Biblioteca Centrală Universitară și consa-

crată marelui învățat. Paginile inedite ce urmează, jalonează niște ani de răscrucă din existența înăruțului savant (mai ales perioada 1918—1921) și ne prezintă legăturile sale cu lumea, căutarea unui drum propriu ori gîzduțose judecăți morale asupra universului în care era chemat să trăiască. Prilej fericit de a-l apropia cititorului crîmpie dintr-o existență de atîtea ori exemplară și de a-l face să descopere câteva situațe fugare din cîmpul culturii.

H. ZALIS

Pentru luminarea celor câteva documente pe care le-am strîns pentru Institutul de Istorie literară și folclor, cred că trebuie să dau unele lămuriri, fără să mă gîndesc de altfel la o lucrare autobiografică.

După cum vei vedea *) din actul de naștere sînt născut la 27 decembrie 1897, în Giurgiu, unde tatăl meu era medic al județului Vlașca. Tatăl meu se născuse în București în 1855. Era veterinar din războiul 1877/78 și invalid de război în 1916/1918. Prin 1891 era profesor de medicină legală la Școala de științe politice și administrative din București și publicase un curs de medicină legală. În timpul războaielor din 1907, îngrijise în penitenciarul din Giurgiu pe Vasile Kogălniceanu, arestat ca „instigator”, cum se spunea pe atunci. Se ducea în fiecare zi să facă analiza mîncărilor care se dădeau deținuților în penitenciar, căci Vasile Kogălniceanu se temea că ar putea fi otrăvit. Cînd, mai tîrziu, s-a judecat procesul înrîndurilor războiului, tatăl meu, ca prim-jurat, a citit un verdict de achitare în fața Curții cu jurați din Giurgiu. Devenit suspect pentru simpatia arătate țărănilor a fost mutat la Slatina, ca medic al județului Olț, unde a rămas vreo trei ani și unde, într-o vreme, l-am însoțit și eu. Mi-aduc aminte că prefectul era Constantin Anghel, fratele poetului. Date bio-bibliografice despre tatăl meu au fost publicate, la moartea lui, în 1926, în revista de popularizare medicală *Sănătatea* și în lucrarea de bibliografie medico-legală a lui N. Oancea.

Am pierdut pe mama mea în 1912. Ea era din Iași. Învățase cîteva clase la Institutul doamnei Humpel, sora lui Maiorescu. Ne povestea că fusese colegă cu fetele Veronicăi Micle, pe care o zărise într-un rînd însoțită de un domn francez: Mihail Eminescu. Asta se petrecuse prin 1877—79. Fetele știau cine era Eminescu. Deși nu făcuse multă școală mama avea oarecare cultură. Poseda o bibliotecă a ei, cu cărți francezești și nemțești. Mi-aduc aminte că, în zilele care au precedat moartea ei, după o boală foarte scurtă, citea *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski.

Din cei cinci frați și surori, cîți am fost noi, a avut legături cu literatura fratelui meu Alexandru, „Alec”, cum și spunea noi. Alec studiase dreptul la București și Paris. A fost ucis de o septemie, în trei zile, producîndu-mi o durere pe care n-am putut-o mitingia niciodată. După moartea lui, în 1936, am tipărit articole publicate de Alec într-un volum, pe care l-am intitulat *Libertate și cultură* și l-am însoțit de o prefață.

Mi-au rămas multe amintiri din vremea copilăriei mele la Giurgiu. Din cînd în cînd am simțit îndemnul să le evoc într-o autobiografie și am așteptat și este o pagină, pe care am pîrșit-o îndată răpit mereu de alte teme, de multe lucrări pe care le-am întreprins. Sînt sigur însă că voi reveni la ideea, deocădată, din multe amintiri a acelor ani. Vreau să rețin numai pe cele în legătură cu viața literară. Casa noastră era plină de cărți și pîrșinți mei vorbeau limbile streine. Tatăl meu era un adevărat poliglot. Cînd Dragoș Protopopescu s-a însoțit de la Londra și m-a vizitat, a fost surprins să poată înțelege cu tatăl meu o conversație în cea mai bună engleză. Nu era totuși un tip literar. În afară de medicina lui, îl interesa istoria și geografia și se înconjură de scrieri istorice, descrieri de călătorii, hărți și atlase. Îl interesau apoi limbile străine, din care ar fi vrut să însușească un număr cit de mare. Într-un rînd a început să învețe turcește. Intrase în legătură cu cercurile esperantiste, primea metode și se exercita în temă de esperanto. Era, în fine, filatelist și numismat, și colecțiile lui mai exista pe undeva prin lăzile mele.

La 12 ani m-am îmbolnăvit de scarlatină și cînd, după ce am zăcut șase săptămîni, m-am sculat din pat, am început să scriu poezii. Îndemnul se datoră faptului că, în timpul bolii mele, venea să-mi fie de urt un băiat ceva mai mare ca mine, Mitică Georgescu, tolerat lîngă patul meu, fiindcă îl însuși zăcuse mai înainte, de aceeași boală. Mitică Georgescu mi-a adus volumul de poezii al lui Eminescu, pe care l-am citit și recitit cu încîntare și

uimire. În vara următoare mi-au căzut în mîni *Florile sacre* ale lui Macedonski, apărute atunci. Alt timbru aci. Paginismul și esteticismul lui, iubirea de viață și viziunea plastică a lumii mi-au vorbit puternic. Am putut cuprinde pe ambii poeți în aceeași admirație pentru că aparțineau unei generații pentru care nu mai avea nici o realitate adversitate care opuse pe unul celuilalt, în timpul vieții lor. Mai tîrziu am consacrat decîi lucrări critice și lui Eminescu și lui Macedonski, iar indicile prețurilor mele n-a rămas în echilibrul indiferent. Mi-am dat repede seama că Eminescu a fost un poet și o conștiință cu mult superioară, poate ale celui mai de seamă Român care a trăit vreodată.

Citeam, în copilăria mea, *Viata românească* la care tatăl meu era abonat și *Noua revistă română* a lui C. Rădulescu-Motru, în care găseam interesante articole de idei, pe care le comentam cu un coleg de clasă, Simion Bayer, astăzi avocat în București. Într-o zi, în grădina publică, la „Alei”, am făcut cunoștință cu un băiat cu doi ani mai mare ca mine, fiul președintelui tribunalului, venit atunci de cînd la Giurgiu. Era Dan Barbilian, a cărui faimă de genial matematician precoc îl precedase în lumea școlilor. Nu mai înțelisem niciodată un exemplar omeneș atît de original și atît de interesant. Rapiditatea minții lui, felul atît de personal al exprimării care asocia cuvintele în legături inedite și neașteptate produceau o senzație de rară înclinare intelectuală, după cum veselia lui, absoluta lui înaptitudine pentru melancolie, marea lui sociabilitate îl făceau să fie prețuit ca cel mai bun dintre camarazi. Dan Barbilian, devenit mai tîrziu doctor Ion Barbu, a rămas unul din prietenii de care am fost mai puternic legat. După impulsivitatea și nestatornicia lui mi-au produs uneori amărăciuni pe care bătrîncea le privește acum cu toleranță.

În 1912 după moartea mamei, am venit și eu la București, unde eram nedespărțit de Dan. Învățam la Liceul „Lazăr” și locuiam la pensionul lui N. Popescu-Ulmu. La Liceul „Lazăr”, profesorul care a avut mai multă înțînire asupra mea a fost latinistul Hildebrand Frolo, cărui mai tîrziu, cînd el dispăruse dintre cei vii, am avut prilejul să-i aduc omagiul meu într-un articol publicat în volumul comemorativ al liceului. Am spus acolo ce îi datoraz lui Hildebrand Frolo: sentimentul stilului, care era de fapt al stilului clasic. Baza clasică și latină a culturii mele i-o datoraz lui. La Universitate am vrut să studiez filologia clasică, dar m-a abătut de la această țintă înclinare către generalizarea filozofică cu care am început să mă lupt de la o vreme... Dar fiul meu, Ion, care citește în original pe Plaut, pe Ciceron sau Plinius, realizează astăzi o aspirație a tineretii mele.

Curînd după intrarea în Universitate, unde urmam deopotrivă cursurile Facultății de drept și de literă, am început să frecventez cercurile literare. Un prieten, Vasile Olanescu, m-a prezentat în 1917, în luptele de la Mărăști, mi-a făcut cunoștință cu Marcel Romanescu. Ne-am recunoscut ca doi poeți. La cursurile de drept roman ale lui Longinescu ne așezam în fundul clasei și traducem din poezii franceze, pe care în alte ore ale zilei îi citeam împreună. Cînd compunam cîte o poezie, alergam unul la altul pentru a ne-o citi. Ne pretuiam desigur ca niște mari poeți. Era vremea „Teresei”. Purtam valieră și ne petreceam nopțile absorbînd șvartzii și debilitînd teme obscure de estetică. La masa noastră de tineri mai veneau Al. Colariu, Șerban Bascovici, Mihail Celariu, acesta din urmă cu auzul unei călătorii prin străinătăți și cu misterul furtunii sale aeriene. Îl frecventam pe Măce-donski, a cărui ușă rămînea deschisă toată noaptea pentru boema noctambulă. Nimeni din noi nu se culca înainte de răvarsatul zorilor. Ne găseam în epoca neutralității și Bucureștiul voia de „bătălie de flori” ale zilei, într-un carnaval fără întrerupere, de zgometoase petreceri ale nopții, în neamăratele baruri și cabarete, pline de politicieni, de traficanți, de străbini veniți să cumpere grînele României. „Micul Paris” se pregătea să primească vizita dușmanului. Patrioții cereau intrarea în război, pentru cucerirea Ardealului. Grupuri de manifestanți parcureau Calea Victoriei, în frunte cu Nicu Filipescu, cu Delavrancea, cu Goga și Popa Luaci. Se auzeau accentele marșului lui Castaldi, compus pe versurile lui St. O. Iosif. Într-o zi s-a răspîndit vestea că poetul s-a asvîrît de la fereastra camerei pe care o ocupa la Spitalul Colentina. Îi zărisem de mai multe ori silueta firavă, capul delicat cu ochii ușor excoțalmici.

Cînd m-am întors în București, în august, după ce petrecusem vara la Strămba în județul Romanși, la un cununnat al meu, războiul se declarase. Tatăl meu, plecat pe front, se instalase într-o cameră la familia Hodos (Ion Coru) într-o casă de pe Calea Plevnei, al cărei parter era ocupat de Gh. Coșbuc. Chiar din primele zile ale războiului, bombardamentele avioanelor germane fac victime în dosul Poștei, apoi pe o stradă din apropierea Bulvardului Elisabeta, unde văd într-o zi victimele măcelului, încă neridicate. Cînd suna alarma, coboram

prin apartamentul familiei Coșbuc, pentru a ajunge la gura pivniței. Într-o seară, Coșbuc mă oprește. Nu cobora în pivniță, prefera să rămînă în sufrageria lui, cu sticla de vin în față. Poetul trăia desăvîșit pierderii frumuseții și înzestratului lui băiat, Alexandru, mort de curînd într-un accident de automobil, la Tismana. Nu doream să rămîn cu el, să ciocnim un pahar de vin? Mă așed în fața lui și mă silesc să golesc paharul. Conversația începu greu. Coșbuc e taciturn. Observ că pentru orice nevoie a comunicării, are un proverș sau o zicere populară la dispoziție. Aș vrea să-i spun că mă îndelungesc cu compunerea unui poem dramatic pe tema amorului lui Aeneas cu Didona, dar nu înțelegese. Deturături înfricoșătoare se pornesc afară. Dîbuim prin casa confundată în întuneric către ferestrele salomului dinspre stradă și vedem evlînd pe cer un astru nou, un fel de trabuc incandescent: zeplul!

După euforia provocată de trecerea armatei române peste Carpați, o acțiune în timpul căreia cad poetul Mihail Săulescu, criticul Ion Trivale (de la *Noua revistă română*, un elev al lui Mihalache Dragomirescu), un coleg de facultate, Pantu, știri rele vin de pe front. Armatele române se retrag. Generalul Iliescu pierde bătălia de la Turcutia, unde va cădea prizonier Topriceanu, iar Socec, care nu poate ține linia Neajlovului, este acuzat de trădare. După cîteva luni, la Iași, ca elev al Școlii militare, asist la degradarea lui Socec, cărui i se frînge sabia în fața oștilor adunate în careu și i se smulg epoleții, după care este condus spre dubă în haiducile și sub loviturile multîmii: rit barbar, care mă umple de revoltă. Dar pînă a ajunge la aceste întîmplări, prezența dușmanului la porțile capitalei produce fluxul populației din țara învadață către Moldova. Tatăl meu, însoțit de pe frontul din Dobrogea, ne înecăm în Gara de Nord, în trenul luat cu asalt încă din orele nopții și, după o călătorie de trei zile și trei nopți, sosim la Iași.

În toamna anului 1918, curînd după înapoierea din Moldova într-un moment în care trupele de ocupație se mai găseau în țară un mic ceneclu conspirativ, însușit de dorința libertăților naționale și de aceia a găsi unii criterii de grupare în jurul unei reviste și poate a unei acțiuni politice, se întorcea în mica redacție a „Noii reviste române” din Pasajul român. Locul intrării era pus la dispoziție de C. Beldie, fostul secretar de redacție al „Noii reviste române” devotat al d-lui C. Rădulescu-Motru și student înțîrziat, care după o scurtă activitate redacțională cu un temperament valorificat mai tîrziu în lungi și vesele mese prietenești, trebuie să prefere pînă la urmă sferea strîlucirii îndelungate cărtărești. Întîlneam acum, convocați de Beldie, pe D. Ioaniteșcu, pe atunci tînr profesor de liceu, mai tîrziu deputat liberal și om cu multe legături politice, înainte de moartea lui prematură, pe Cora Irineu, scriitoarea atît de înzestrată care cîștiga ani după aceea trebuia să-și dea singur moartea, pe Sergiu Manolescu, aspirant politic, scurtă vreme redactor al „Flacării” lui C. Banu în epoca reparării ei, spirit enigmatic și mobil pe care am avut mai tîrziu durerea să-l văd rătăcind cu mintea întunecată pe străzile Bucureștilor, pe St. I. Neiițescu, fostul meu coleg de liceu și poet la începuturile lui, pe Hurmuz A. Aznavorlian, viitorul avocat, pe Virgil Zahorovschi, un om despre care va mai veni desigur vorba, și pe alții cîștiga, a cărui amintire nu-mi este în acest moment prezentă. Nu știu cine avusese ideea să dăruiască mica noastră ceață de sufletele unui politician liberal, dl. Mihail Bereanu, care, dorînd să-și refacă reputația clătinată în partidul său prin rămînere, în teritoriul ocupat și colaborarea cu autoritățile germane, ni se înfășia într-o seară ploioasă pentru a se însărețina cu soarta noastră și a ne conduce la Clubul din Calea Victoriei. Tînrul șef prezumtiv duibise cu greutate intrarea redacției din Pasajul român și în timp ce își spinzura în cuier pardesiul și umbrela ne salută în chipul acesta: „Nu știim, domnilor, unde vă întrușiți, dar întrebîndu-mă în care din aceste case bate mai tare pulsul vieții, am găsit îndată intrarea către Dvs”. Aceste figuri de stil nu făcuseră impresia cea mai bună și cînd, după alte cîteva întîmîri în casele d-lui Bereanu din Calea Victoriei, identificăram intenția care ne convoca, încetăm de a mai răspunde apelurilor sale. Cîntînam totuși să ne mai vedem în fosta redacție a „Noii reviste române” și cum prin cumpărarea unei mici instalații tipografice, se schita posibilitatea publicării unei reviste, devenea actuală găsirea numelui ei. Era o vreme de mari speranțe ale păcii, de împăcare a popoarelor. „Ce-ai spus dacă revista s-ar numi „Ideea Europeană”? întrebai într-o zi. Numele revistei fusese găsit. Apărînd sub patronajul moral al d-lui C. Rădulescu-Motru, care dădea aci unele din articolele sale cele mai substanțiale, revista se susținea prin colaborarea lui D. Ioaniteșcu, Cora Irineu, Ramiro Ortiz, F. Aderca, Em. Bucuța. Eu însuși am publicat puțin la „Ideea Europeană”, un articol despre „Expresionismul german”, altul despre Al. Vlașuța, la moartea lui citeva note, un mic studiu însoțit de extrase antologice.

„Ori crunta prădările pe stele...
Ori iacale, ori smoolă! Chiar de nu vin
Pedepse, mostrărea cea de cuget
De trica lor își da însăși pînții!”

(LUCREȚIU)

Sus ninsese înfăia oară, peste noapte, era o surprindză, cea mai nemeritată, spusese Mesia, și înălțându-se greoi, cu o mîndrie de om gras, bărbia nerasă spre piscurile scintiletoare ca spre un peritruș și lui, uitat, soarele îl lumina gusa, peritrușul era înalt, puternic, era sălbatic, mistriță solitar rănit vara-o cîmpie într-un lan de porumb. Pe căpătîna mare și galbenă, el de galbenă poate fi o lopată de lut scums din malul unei gîrle din Bărăgan, avea, în loc de păr, un foc scurt de paie ce ar fi refuzat brusc să mai ardă și ale căror flăcări nori sbrilite ar fi încremenit în forma, în mișcarea în care le prinsese refuzul.

Numele îi venea din copilărie și multă vreme îl tinuse ascuns, pînă într-o noapte din preajma Crăciunului cînd treceau pe una din aleile Cismigului, îl dezvăluie. Venea cu un prieten de la o gală de box și înainte de a intra în careul cu mese de piatră, unde pensionarii joacă table sau șah, văzuseră în zori cerul înfățișat pe bani. El se uita îndrăgît după izori, trecuseră de careul pensionarilor, intraseră în rondul troienic cu busturile clasice literaturii române desigurată de zăpada căzută pe ei, și atunci, trecînd prin locul acela ce pare puțin totdeauna chin și cînd e foarte aglomerat, își spusese numele, iar celălalt era sigur că roșise, nu-i vedea față, dar trebuia să roșească, de plăcere sau de rușine. Povestise cum colinda prin sat în noaptea de ajun, vara de unul singur, nu se uita cu ceilalți și cînd se vedea de departe în dimineața gerasă trecînd aplecîți la răsplînțind în mîini, cu trasele în copilărie, și plînușă lovită în piepturi sunau, somnoros, și țesal de suetul lor, s-ar fi culcat în nămeți să doarmă. În zori — avea să repovestească la rîndul său acel prieten — ajungeau pe malul Buzăului, priveau Buzăul curgînd dumsănos, cu maluri rupte, ripoase, cu alte maluri lăse în urmă, prăsite, dincolo de albia lui, meandre, sovăleli la care rîul renunțase, de mult și numai Buzăul nu le dădea nimic, deși lui îi făceau ultima urare. Prietenul acela le mai spusese și altora cum îi spuneau lui băieții la școală, iar pe la mijlocul vieții, cînd ei aproape că și uitase, că el — cunoștea, începuseră să-i zică iarăși ca alădăci, încl, de atunci, din copilărie, și plînușă acum, cît timp țineau acest lucru, tot pîrea o întrerupere, un tunel lung cu zăua rezoluată la capete — din vremea cînd avea opt ani și bunicii lui, paraceliser, îl citea serile parabile cu Isus. El asculta, ținea mînt, iar a doua zi, cum se trezea, alerga spre copii, ca și cînd cine știe ce veste le fi adus, și le povestea pe loc, speriat sau uimit, ultima întimplare, și toate începeau la fel: „Într-o zi Domnul nostru Isus Cristos, Mesia trimis pe pămînt de Tatăl Ceresc...” „Vine Mesia!” tipau ei zîrîndu-l pe maldan, vara, sau iarna, răzbiti de ger la răscol. De la acesta, bunicul ei — și îi rămăsese un obicei scitator, vorbind, bătea într-una cu putere degetul arătător de cel gros cum ai încerca să scuturi scrumul unei țigări ce nu vrea să mai cadă, așa începuse să facă spre moarte și paraceliser — explica el — numai că lui asta i se trăgea de la luminări, toată viața stînsese în biserică luminări.

Mergea prin dimineața cu care din ultima zi a lui octombrie, respirînd zgomotos aerul iernatic, ameliilor. „Să urcăm!” spunea arătînd trufaș muntii, și întinzîndu-și brațele, începuse să bubue — parcă ar fi celit un ordin de zi pe toată trupa: „Căci pe lume-acum domină / Spaima vechilor stejari / Sora morții cea mezină / Iarna cu-orienturi mari” — el care s-ar fi vrut poet, scriitor, și nu reușise să fie decît profesor de limba română. Elevii lui (dar asta era altă poveste și el o puse în poezia la școală) îi ziceau: „Ce-am-er-de-plaid-aci, fiindcă, după o noapte de insomnie, adormite cu nesul în catalog, în mijlocul clasei ce păstra lit-nistea, iar clopoțelii sunînd, el se trezise buimac de somn și întrebuse tare bătînd în cadetră cu pumnul: „Copil, ce am eu de plată aici?” dar porea aceasta, prea lungă, căzuse cu timpul, și celălalt, mai scurt și mult mai vechi, învinsese.

Ar fi putut să fie o zi stranie de excursie și cum se deslușea în dimineața aceea însoțită, se gîndise numaidecît la Filionescu. Era profesorul de educație fizică, de la același liceu, campion de tir pe timpuri la amatori, un bărbat tăcut, slab și uscat ca o carabiniă, cu oțelul puscă Z.B. din ultimul război mondial. Amîndoi aveau astenie și se aflau în concediu medical la aer în aceeași vilă. „Înteleg să am eu astenie, cu afteza greseli de ortografie și de stil și cu alții autot confundat”, — spunea Mesia — dar tu cu educația ta fizică, nu înțeleg”. Filionescu, bărbat cu succes la femei, mai mult din cauza tăcerii, succes de care se rușina și el — („dumneața tacl ca o lampă cu abajur în care se sinucid toți fluturii de noapte”, îi spusese cu puțin înainte de a pleca în concediu, la o sindrofie, o acrită bătrînă cunoscută, frază penibilă, care lui îi sunase ca un text memorat dintr-o comedie bule-verdieră, Bernstein probabil) zîmbise. Se topea din zi în zi, se jgărise de tot, Mesia îi se arăta: „Dacă ai să mai slăbești așa, îți avert, într-o zi ai să pici din pantaloni printr-un singur crac!” La plecare băuseră puțin vin, era un vin negru ner circuma se nimerise să fie verde, uși, ferestre, pereti — verdele de Paris — „Au cabaret vert”, La Hanul Verde al lui Rimbaud, spunea fostul campion de tir care vizitase pe vremuri Parisul. Era un local ascăp de drept unelii uietruie și înguste, ce se așeza de-a dreptul în jos, vertiginos, asemeni unei trambuline de schi de mare performanță.

— Îmi place străduța asta, leșise din muțenia lui, Filionescu, oprit în fața circului, în timp ce muntii, culcați pe labe, îi priveau împăcați, sătui, lei uriași care sfîșiaseră totul.

De ce, Filionescu? se mirase vesel Mesia, cînd îl făcise drept în jos fără ochi, răspunsese Filionescu: „Dacă te îi, bine, dacă nu, te la dracu”, pe urmă îi arătase meretele mici căzute în streșinele căsutele joase, de la meri înalți, năpădiți de licheni, din curțile foarte înclinate și ele încit oamenii care fuseseră nevoiți să trăiască acolo, păreau a nu avea altă grîji, și-n somn, decît să revină la orizontală. Mesia se uita de sus la merete din streșini încă neatînse de putregăi, le privea un timp încrețindu-și nasul bocrănat cu un neg în vir (creed că asta de fapt e o bătaură), spusese el cu altă ocazie pipăind negul, încercînd să-l vadă cu ochii curiazi, — o fi de la pahar, am prostul obicei de a-l propti în nas) apoi, întrebându-l: — Și merete — alea ori să rămîna acolo și la iarnă?

— Era una din întrebările lui la care nu mai știa ce să răspundă. Filionescu dăduse din umeri și intraseră peste drum La Hanul Verde.

Circuma avea un balcon de fier sub tavan, de jur împrejur, ca galeria unei săli mici de teatru de provincie spre care nu sula nici o scară, în care nu dădea nici o ușă sau geam, unde nu stătuse și nu umblase nimeni vreo dată, despre care toți întrebau de ce fusesse făcut, și, de unde, cu siguranță că într-o noapte ploioasă avea să apară un inger cu goarnă să le sune celor de jos învie-rea din morți.

— Nu-mi place localul asta, era ciment pe jos, parc-am fi la abator, bombănea Mesia. De ce nu puneti parchet? se adresă chelnerului. Nu există să intre el undeva și să nu facă observații.

— Scîlpă lumea și-i greu să cureți, explicase chelnerul.

— Cumpărări scîlpător! De ce nu cumpărări scîlpător? spusese sever, rotîndu-și trupul măhănos, și atunci văzuse borcanul cu murături așezat pe o masă lîngă teighea.

— Te rog să-mi dai o stea, ceru apropiindu-se cu eleganța lui legănată de maeștru de balet îngrășat, leșit de mult la pensie, și puse degetul pe sticlă.

Chelnerul desfăcu numaidecît celofanul, viri înăuntru, scoase una din fiile de morcov lipite de sticlă și o înmîină fără farfurie, șiroind de oțet. Mesia se scotoci în buzunar și-i întinse o bancnotă. Chelnerul protesta cu mîinile în sus.

— Te rog, te rog, nu-i bacșiș... îl limită el ridicînd brațele — e o datorie vechi: o stea, fie ea tăiată și-ntr-un morcov, face cîntec lei.

— Foarte bine! Nota zece! răsună o voce de bas din colțul mai întunecat de lîngă ușă și întorcîndu-se Mesia văzu un bătrîn care bea singur la masă. Vru să-i spună ceva, dar renunță și începuse să ronțea steaua, mincîndu-și țigela într-ună, cum ar crîta într-un colț un șarpe foarte mic, cum ar gustat din colț un șarpe foarte mic. Comandă sticlă de vin și chemase și acoroniștii, un băiat de vreo disprezarea alți, care se jucase pînă atunci la o masă cu alți băieți, mai mic, prietenul lui, ce-i ținea de urit benevol și care avea pe cap

un fel de bîdina roșie. Mesia le cumpărase o ciocolată cu vanilie, o frînșese în două și le împărțise. Acoroniștii nu cunoștea nimic din repertoriul vechi, era la începutul meseriei. Cel mai bine știa Nonandare și două mersuri, unul de nuntă și altul de înmormîntare. Bînd primul pahar, Mesia spusese de față cu cei doi copii, în timp ce acoroniștii cînta, mestecînd fur ciocolata pe care o virise toată în gură, (celălalt seșea cu capul în jos privind poleala desfăcută) — că marșurile astea absolut trebuincioase, nu se uită și nu se vor uita niciodată, transmise vechii din generație în generație, alina doar că vremea trecînd rîmul se schimbă inevitabil și ce este jalea devine mai sălățre, iar veselie, mai înecată mai puțin pe gînduri.

— Doamna care a căzut în prăpastie a mai venit pe aici? apucă să întrebe într-o pauză fostul campion de tir, și întrebările lui, tocmai pentru că vorbea, totdeauna stîrneau interes.

— Nu, răspuse chelnerul, n-am mai văzut-o, cred că l s-a terminat concediul.

— Care doamnă care a căzut în prăpastie? se deslîpi Mesia de acordeon.

— O doamnă doctor, vinează de origine, adăugă chelnerul. Zicea că anul trecut a făcut într-o simbioză o excursie cu O.N.T.-ul pe munte, plecase din București cu fetița ei din cauza nervilor, era nervoasă, avea înclînți la serviciu.

— Chiar așa vorbea! exclamă chelnerul.

— Bun! am fetele! Deci, ca să începi să scrii, trebuie mai întîi să cazî în prăpastie, încheie Mesia și ridicîndu-se, se îndreptă spre W.C.-ul mascat de o perdea de pluș bleu-nui.

— „Per me și va nella città dolente”, îl însoți cîțiva pași glasul pedant, cîntător, al bătrînului.

— Știu, asta a spus-o Dante! aruncă grăbit, peste umăr, Mesia: Prin mine... spre cetatea durerii, parcă?... ajunsesse înaintea perdelei de pluș, bătrînul se asezează din nou pe scaun și încuviința

— O doamnă doctor, vinează de origine, adăugă chelnerul. Zicea că anul trecut a făcut într-o simbioză o excursie cu O.N.T.-ul pe munte, plecase din București cu fetița ei din cauza nervilor, era nervoasă, avea înclînți la serviciu.

— Fric-țiu! îl întrerupse aceeași voce de bas de lîngă ușă, din colțul unde se afla telefonul.

Toți se uită într-acolo. Era tot bătrînul care bea singur și care purta pe cap un fel de tichie neagră sau les.

— Există înclînți, lămurii el apăsînd pe cuvinte în colțul lui umbră, dar există și înclînți între oameni, fără a se freca propriu zis între ei, fizic vorbind, bineînțeles, așa că să nu facem confuzii...

Cîțiva timp în local se făcu tăcere.

— Cine-i dumneață? îl întrebă în silrșit Mesia pe chelner.

Bătrînul se ridică, înaintă un pas, astfel încît intrînd în pata de lumină pe care o arunca ușă, se văzu că era în papuci, niște papuci de spital sau de azil, și se recomandă după moda veche, lung și cu solemnitate:

— Teohar Eliețeride, profesor de limba română și de filologie comparată, în retragere.

— Îmi pare bine, se gheboșă Mesia pe scaun, schițînd o ridicare — și eu sint profesor de limba română, activ. Vă rog să nu ne mai întrerupeți. Continuă, l se adresă chelnerului.

— Doamna era cu fetița ei, reluă acesta, și s-au rălăcit, era ceață și au căzut într-un grohotiș, vreo sută de metri, zicea. Toată noaptea au țipat, erau

văzînd nimic... Fîind noapte, alunecară și în prăpastie căzînd... — în einen Abgrund gefallen (notăți, uneori făcea și mici invenții tipice limbii germane). Sîdîrîm după noaptea fără ajutor, dar nu veni nimeni... La un moment avu impresia că eram în infern... (Domnilor, se opri consternat, încrucișîndu-și mîinile pe piept, cîta candorea în acest „avu impresia”, vă dati seama?). Fetița mea spusese „Nu muri, mama, nu muri!”

— Bun! am fetele! Deci, ca să începi să scrii, trebuie mai întîi să cazî în prăpastie, încheie Mesia și ridicîndu-se, se îndreptă spre W.C.-ul mascat de o perdea de pluș bleu-nui.

— „Per me și va nella città dolente”, îl însoți cîțiva pași glasul pedant, cîntător, al bătrînului.

— Știu, asta a spus-o Dante! aruncă grăbit, peste umăr, Mesia: Prin mine... spre cetatea durerii, parcă?... ajunsesse înaintea perdelei de pluș, bătrînul se asezează din nou pe scaun și încuviința

— O doamnă doctor, vinează de origine, adăugă chelnerul. Zicea că anul trecut a făcut într-o simbioză o excursie cu O.N.T.-ul pe munte, plecase din București cu fetița ei din cauza nervilor, era nervoasă, avea înclînți la serviciu.

— Fric-țiu! îl întrerupse aceeași voce de bas de lîngă ușă, din colțul unde se afla telefonul.

Toți se uită într-acolo. Era tot bătrînul care bea singur și care purta pe cap un fel de tichie neagră sau les.

— Există înclînți, lămurii el apăsînd pe cuvinte în colțul lui umbră, dar există și înclînți între oameni, fără a se freca propriu zis între ei, fizic vorbind, bineînțeles, așa că să nu facem confuzii...

Cîțiva timp în local se făcu tăcere.

— Cine-i dumneață? îl întrebă în silrșit Mesia pe chelner.

Bătrînul se ridică, înaintă un pas, astfel încît intrînd în pata de lumină pe care o arunca ușă, se văzu că era în papuci, niște papuci de spital sau de azil, și se recomandă după moda veche, lung și cu solemnitate:

— Teohar Eliețeride, profesor de limba română și de filologie comparată, în retragere.

— Îmi pare bine, se gheboșă Mesia pe scaun, schițînd o ridicare — și eu sint profesor de limba română, activ. Vă rog să nu ne mai întrerupeți. Continuă, l se adresă chelnerului.

— Doamna era cu fetița ei, reluă acesta, și s-au rălăcit, era ceață și au căzut într-un grohotiș, vreo sută de metri, zicea. Toată noaptea au țipat, erau

dînd din cap fără a se mai opri, ca și cum afirmarea aceasta a lui ar fi cerut un timp mai lung. Mesia se orienta, cîntînd inscripțiile de pe galeria de lemn de care atrîna perdeaua, scotoasă, pătată la mijloc, literele scrise apropiat cu vopsea albă, în fața ușilor alăturate, ascunse: „F.C. Bărbăni... F.C. Femei, sîmbănele, ce sint acestea? cluburi de fotbal? un meci?” întrebuse cu umorul lui feroc înainte de a intra, și dînd vijelios în lături perdeaua, intră.

Fostul profesor nu mai clătina din cap; ridea, un ris complicat.

Acordeonistul își umfla încet burduful, scoițînd

loștor de uscat și de trîdătoare cînd deuceu celeste de cafea la buze. Din toate nu mai rămăsese nimic. Mai ciudată însă erau ochii lui acum; poate fiindcă ei îi fusese greu mult — ambliopie, holiare, atenție — și asta-i făcea azi să pară dureros de gol, mărîit ca de o boală și stîni. Privea astfel spre masa fostului profesor, din colț, deasupra căreia se afla prins în perete telefonul public pe care scria vizibil DEFECT și care, și el, în zelu zugrăvite, se umpluse de pete verzi ce-l făceau să semene cu un automat de bomboane. Bătrînul era srișit, avea obrazii surpați de lipsa danturii, ochii mari de levantin tălăți spre ținple, un nas neobișnuit de lung și de coroiat ca o fosilă de probol îndoită în sfesnic de căldură. Sub haină purta o pijama de molton roz și toată înfățișarea lui, dacă nu l-ar fi auzit înainte vorbind, trezea gîndul unei evadări și al unui paznic în același timp care oricînd ar fi putut să apară, să-l ia și să-l ducă. Pe creștet, alba acum își dădu seama, purta o plasă de păr frizerescă tivită cu

o panglică lată de mătase neagră, trasă spre virful capului — asta o făcea să pară de departe o tichie, tichie de cabinet a unui domn fanariot.

Cu zile în urmă, la aceeași masă, chiar pe același scaun retras în umbră, ceea ce-l făcuse încă de la intrare să-i confunde, Filionescu văzuse seri la rînd un bărbat foarte mic de statură și foarte urit, cu ochelari groși ca doi bulgări de gheață, care comanda vodcă și scria într-un caiet, versuri probabile. Întimplarea făcea — sau cel puțin asta se pretrecea numai cînd era el de față — ca în zilele cînd venea doamna vinează, bărbatul mic și cu ochelari să lipsească, astfel încît Filionescu nu-l văzuse scriînd, în același timp, fiecare la masa lui. Scria versuri probabile, după nefețirea ce o răsplîdea în jur ca pe un duh al său, concentrat, ca pe un miros greu de subsoal sau de mansonat, față de care nefețirea celorlalți părea doar un aer viciat dintr-o sală unde s-au ținut prea multe sedințe, pe care, obșnuindu-te, nici nu-l mai simți, dar care foarte ușor poate să dispară deschizînd ferestrele. Privindu-l cum se înverșuna în lucrul său, scormonînd în el cu plăcerea posacă a unei spășiri, ghemuit peste caiet ca peste o pradă a lui din care încă nu știa cum să muște, decisiv, totul pînă atunci fiind doar un exercițiu, un joc, amînare voită, pentru că jocul silrșit, n-ar mai fi existat nici luptă, nici speranță; privindu-l cum se bătea cu ceea ce nu era încă el însuși, se gîndise că dacă la masa aceea nu se făcea auzit glasul obișnuit al rătăririi din circumi, și omul acela mic și urit ar fi apucat, într-o seară, să rupă o vîmă din pielea plină de promoroacă a universului, de unde, în loc de sînge, mîcar o dată, ar fi curs cristale, al lucru mai bun nu i-ar fi rămas, decît să se ridice, să plece-n lume, să vindă colți de elefant la Harrar.

Într-o seară, într-una singură numai, el venise însoțit de o fată bizară, destupăseră una din sticlele de sampanie înșirate pe raftul cel mai de sus, de care nimeni dintre băutorii tăbăciți de țescovine de acolo nu s-ar fi gîndit să se atîngă și care, nemulțumit mult timp din loc, își lăsase în înclînță forma, iar poemul de sampanie stîrnise mișcare la mese. Fata era mult prea tînără și prea elegantă pentru el, încît fostul campion de tir, pe cînd o fixa, nemisecat cum seșea, dreaptă pe scaun, în colț, sub telefonul defect încă de atunci, cu mîinile în poală, cu bustul înainte, strîns într-o bluza albastră de mătase smălțată cu flori mici de nu-mă-uita, alături de prietenul ei fără vîrstă, ce continua să scrie — i se păruse și această impresie avea să se înărească după aceea) că ea exista acolo doar teoretic, pe hîrtie, soră milostivă, cu altă mai durabilă, prizonieră a unui plic, neopunînd din principiu, nici o rezistență, dacă nu mîuză materializată brusc din înșuși încercarea ori deznădejdea inspirăției (impresie devenită aproape o certitudine în seara următoare cînd el apăruse iar singur, ghemuindu-se peste același caiet, bînd vodcă și cînd fostul campion de tir, singur la masă, comandase, din senin, sampanie, lăsînd în perete pe raftul de sus, în sirul de sticle, a doua pată; urme, amîndouă, fosile, ori umbre gemene).

Perdeaua de pluș se umflă, căzu la loc. Mesia leșise încet și se apropia neglijent, dus pe gînduri.

— Luăm un taxi — se răzgîndise el — nu mai urcăm pe jos, sulim cu taxiul, și nu trezim direct la înălțime, ca directorii. Masina îi dădea repede și ușor în muntii pe serpentine, și asta ar fi trebuit să fie a doua surprindză, nemeritată și ea, și tocmai de aceea mai îmbucuroasă, nu răsplăta morocănoasă, oferită de urcușul greu, pas cu pas, cînd, în fine, curcînd-o, măreția priveștii o socoteli un drept al tău, și fîind un drept, nu te mai bucuri, cum se înclînță cu orice lucru pentru care te-ai muncit prea mult și pe care nici nu-mai vezi bine, de gîfăit, de sudoarea din ochi sau de lacrimi.

Sulnd, șoferul le arătase într-un loc, la o serpentine strînsă balustră făcută din trei țevi de fontă și în care se explisase că pe acolo se prăvălise în rîpă un camion cu turiști. Într-adevăr, în acel loc, pe o lungime de vreo cîinci metri, barele înclouite aveau altă culoare. Omul de la volan spunea că nimeni nu pășise înainte, fusese curată minune să cazî zece metri, mașina să se facă zob și toți să se ridice scutîndu-se ca trîniții de pe cal, doar o femeie avusese un șoc nervos.

— Cum! Alta? sărise Mesia.

— Cum alta? făcu șoferul.

— A mai căzut una.

— Cînd? întrebă alifiat șoferul, încercînd să-l vadă prin oglinda retrovizoare.

— Mai de mult...

— De asta n-am auzit. Eu știu de alifaltă; a avut un șoc nervos și striga... ce credeți?

— Ce? — trimise din fundul mașinii Mesia.

— Călărăși!

— Călărăși?! Mesia rîdea goal, bubutor.

— Era din Călărăși? întrebă.

— Nu era, răspuse șoferul și claxonă lung aver-tîzînd un camion plin cu lăzi de sticlă goale care cobora lîngă colitura. Mi-a spus o vară a nevestii mi care e soră la spital, zicea că pe buletin scria Galați.

— Poate că seșea pe strada Călărăși... E important, ar fi o explicație.

— Scria Galați, i-au dat ceva să doarmă, și nu se lăsa, nici în somn, șoptea morcu Călărăși.

— Dar s-a făcut bine, speră Mesia.

— S-a făcut, s-a făcut, cînd a plecat, vorbea normal.

— Cine știe ce-am striga noi. Tu ce crezi că-al striga? — se întoarce spre Filionescu.

— Habar n-am, răspuse acesta absent.

— Eu sint sigur că e-al striga... pa-ra-le-i-pli-pi-edic. Cuvîntul acesta niciodată nu-l pronunț unșor decît cu mare, mare atenție.

— Ce înseamnă ce-al spus? întrebă șoferul.

— Un fel de cărămidă, răspuse Mesia.

— Omul de la volan rise.

— Eu credeam că e pîtpalacul, că faceți ca pîtpalacul... Se înclînță multe pe lume — filozofia ei și l se mai povestî un caz, apoi încă unul, pe care ajungînd lîngă hotel, nu-l terminase, și trebuia să mai stea în mașină aproape un minut, după ce oprise aparatul de taxi, pînă să coboare.

În hotelul mare cît un siloz era puțnă lume. Intraseră în holul imens, cu plante exotice în butoaie, cu alise colorate pe care scria vizibil în toate limbile Europii. Mesia privea mozaic strălucitor de pe jos, rumburite albe, negre, acolo unde nu le acoperea covoraiele de lută și aducîndu-și

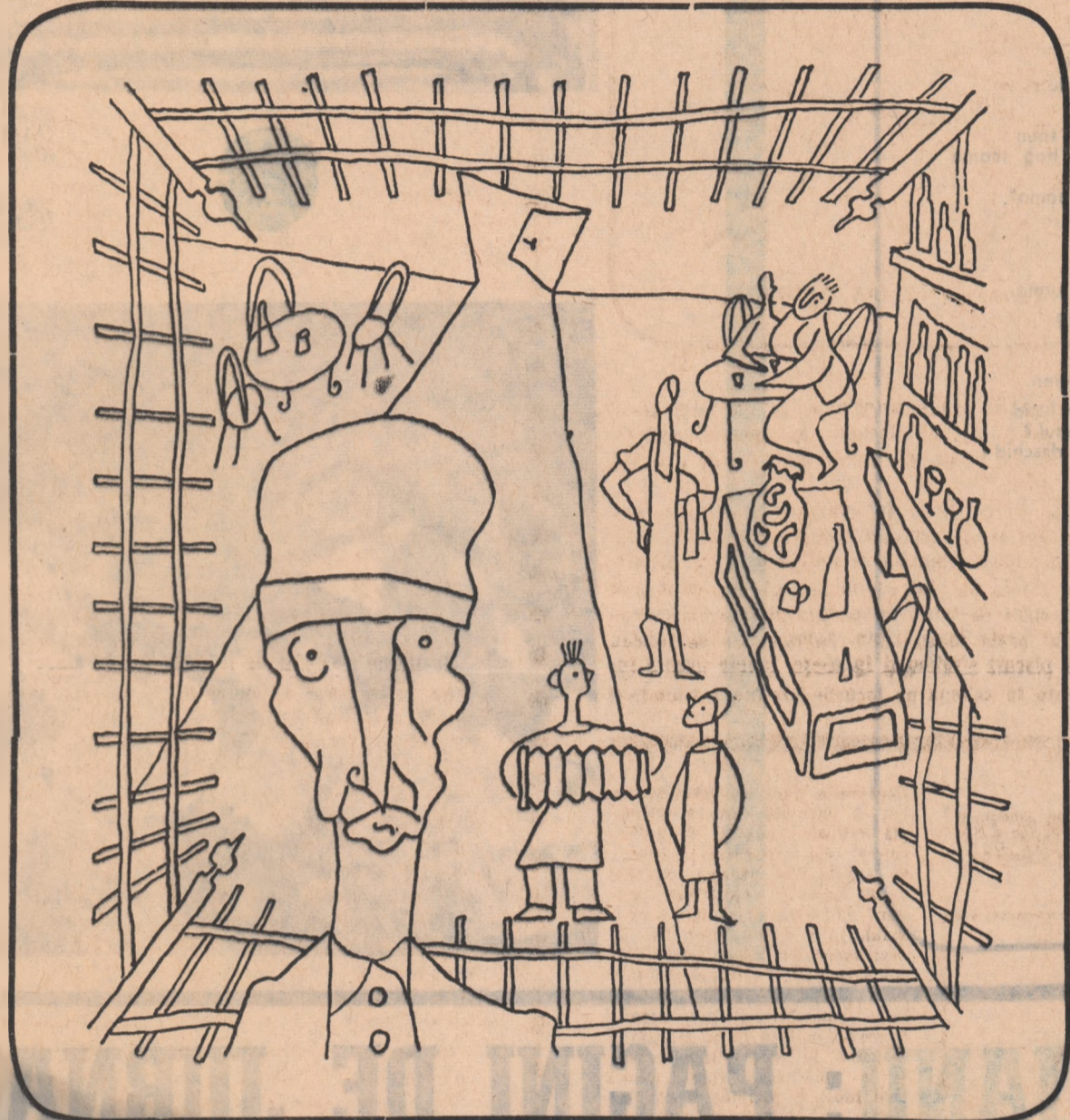
aminte de doamna vinează spusese: „Cu moralul acela e ceva, să știi, avea dreptate domnul Eliețeride”. Filionescu cerceta frunza cîrnoasă a unui ficus în care era înfîpt un bold; tocmai scoala boldul, nu zisese nimic, pe urmă îl auzise pe celălalt spunînd „haide mai sus să dăm de lemn” — lui nu-l plăcea nici betonul, îi amintea aerogrii cu avioane înfrizate, crematorii, sînge-singurii, tot ce poate fi mai trist pe lume. „Filionescu, întrebare la ieșire — mi se pare mie sau ce vedem noi și ce-auzim azi sint niște ciudătenii... Parcă nici n-ar mai fi lume pe lume. Spune-mi, sint eu exagerat sau... — și tot el începuse să ridă imediat, fără să mai aștepte răspunsul celuilalt. „Ce să zic... se ce-recesse pe loc — am și gîsi pe cine să ătreb, ca și lu eșil de un optimism...”.

Filionescu suia sprinten, cîțiva pași mai în față. La un moment dată se opri, se întoarce și anunță: — Uite popicări! — pe un ton aproape ritos, de parcă ar fi ajuns la capătul lumii.

CONSTANTIN ȚOIU

PIINE RĂSTURBĂTĂ

Lui F. N.

jupute pe față, pe mîini, dar nu le-a auzit nimeni, pînă a doua zi cînd a trecut un tabanier cu berea. Doamna zicea că din noaptea ala are așa... o scri-teală... și s-a apucat să scrie, cîcă-i vine să scrie și zî noaptea; și-ici scria, cînd minca, mușchi țigănesc cu bere, zicea că scrie o carte, că asta la era o boală, avea un nume, nu știu cum, am uitat.

— Îmi permiteți, se ridică iarăși fostul profesor. Grafomania. Eram de față, ne-am împrietinit. Cunosco povestea, și spunînd acestea se așeză la loc.

— Și ce scrie? întrebă Mesia.

— Povestii, spusese chelnerul.

— Ce fel de povestii?

— Habar n-am. Să vă spuie domnul profesor. Bătrînul se ridică iarăși, își dres glasul și vorbi:

— Povești despre mozaicari, dacă îmi permiteți.

— Nu înțeleg, spusese Mesia.

— E o obsesie, explică fostul profesor. Nu poate să uite pietricelele grohotișului pe care s-a rostogolit. Spunea că pietricelele, cînd un corp se dă de-a dura peste ele, sușoțese, da, sușoțese. De aici nu-i departe ideea că oamenii sint un fel de cutii de rezonanță, iar sentimentele, ideile niște pietricele. Are și povești cu mozaicarii în sensul propriu al cuvîntului. După dumneață — dacă nu vă rețin prea mult atenția — fată de pictură, imagi-nile mozaicatăe trîesc, au o viață a lor. La răceală, căldură, lumină, umbră, se dilată, se contractă, încearcă să alcătuiască alte forme decît cele impuse de artist. E ca o... revoltă a materiei. M-a întrebă într-o germană cu delicios accent vinează — românește se exprima caraghios — dacă am vizitat castelul Schoenbrunn. Știu, unde se află faimosul tablou Tritonul... Alții fost la Schoenbrunn?

— Nu, răspuse Mesia și de asta dădă început să bată cu degetul arătător peste cel gros, semn că era pe cale să-i plardă răbdarea.

— Păcat. E acolo un triton de toată frumusețea prins în plasa unui pescar. Datorită calității mozaicului despre care vă vorbeam, acest triton inspi-ră mult, mult optimism la lumina soarelui. Cum se ascunde însă soarele, devine hidos, de nesupor-tat.

— Așadar, reveni Mesia, a căzut și... deodată, s-a trezit că scrie. Și tu ce limbă scrie, românește?

— Într-o românească destul de caraghioasă, stimate domn, vă spuneam. Vorbea exact cum scria, cred că a învățat românește după traduceri proaste, după acele traduceri în care traducătorul vrînd să fie cît mai fresc, scrie cum ar scrie mîndru într-un picior. Singurul ei timp de narație era acel viol perfect simplu care nu bate prea lung în istorie. Și cînd vă gîndiți că doamna cunoștea la perfecție murmurătorul, legendarul preterit al lui Thomas Mann... Asta — perfectul simplu — la accentul ei vinează, era de un efect... Un moment. Vorbea cam așa — și rezemîndu-se cu o mîină de colțul mesei, privi în tavan ca un actor care se concentrează:

„Mă urcă pe munte eu fetița mea... Rătăciră în ceață și curînd căzu noaptea... Merserăm și au

note lenese, fără nici o legătură. Băiețelul cu păr roșu începuse să mîlnece și el ciocolata, făcînd să fosnescă poleala și bălăbăindu-și de plăcere picioarele care nu atîneau podeaua. Atunci, Filionescu, rămas singur la masă și gustînd vinul acela am

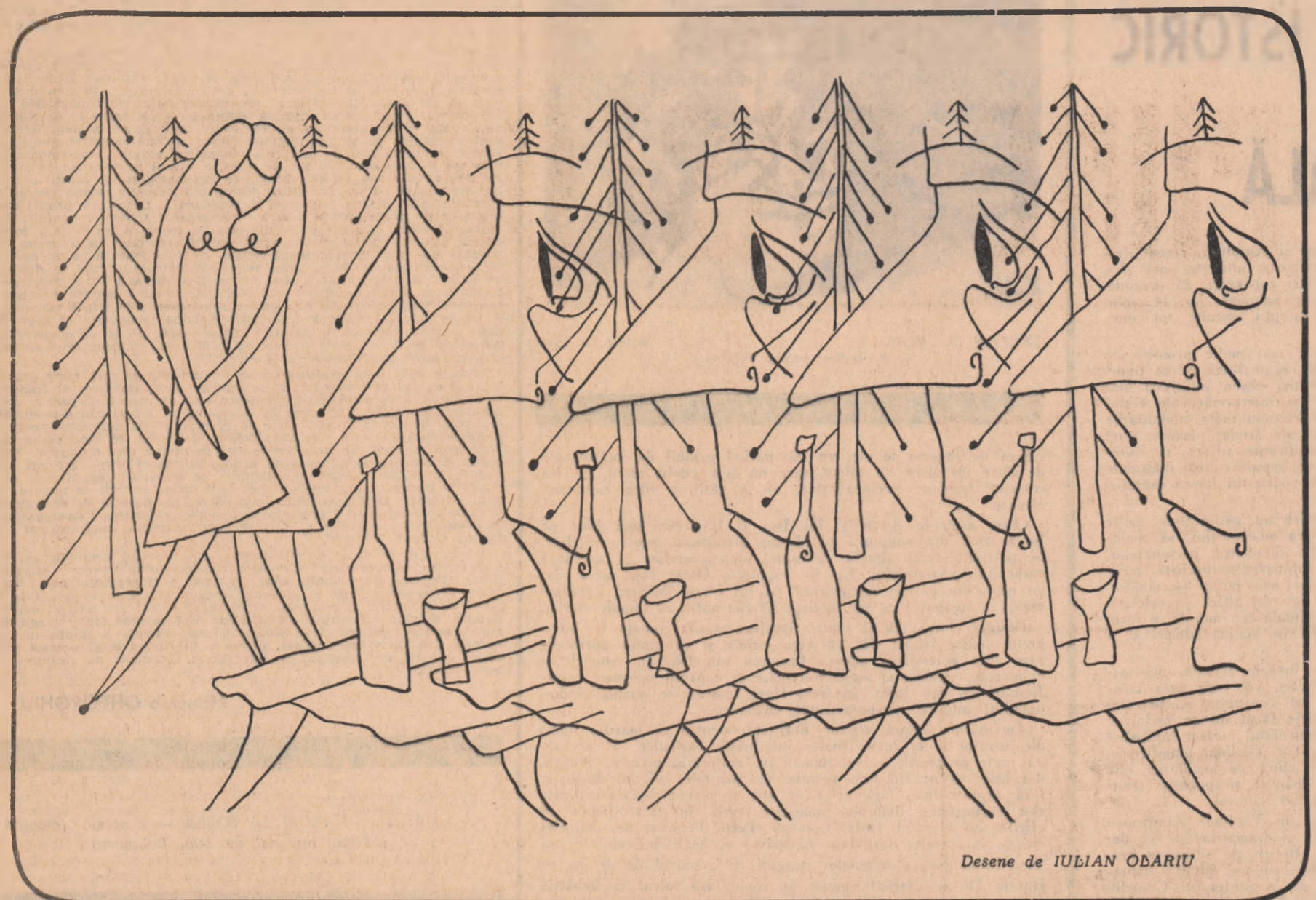
...pelele mrii el. Dar al dreptate, la asta nu
am gndit, cu doua fete singure, poii s' deschizi
o minstire.
— Nu cred, spuse Filionescu, una din ele, precis
ca e indrgostit, ori se mingieie pentru un amor
pierdut. S'ii ce-și șoptesc ele acum? „Bărbții
sint niște bestii.
— Sint, cletii Mesia, și mai sparse un ou. Altă
rafaală de vnt, mai tare, ca suflul unei explozii,
răsturnă coșul și plina zbură de pe masă. Filio-
nescu se aplecă și culegea felile de pe jos.
— Semă rău, anunță de sus Mesia: „Pline de
va cădea, vestea rea vei avea”.
— Nu cred în semne, spuse Filionescu așezindu-se
la loc.
— În ce crezi tu? întrebă cu un început de iri-
tare Mesia și Filionescu, fără să știe exact de ce,
se simți în inferioritate.
— Ca să crezi cu adevărat în ceva, ocoli el pruden-
t întrebarea, trebuie să ai talent. Eu n-am avut

este. De multe ori îl lese prost, ca și lui Dumnezeu,
dar nu te lași, nu?... M-am temut însă, n-am în-
drăznit, desfi faptul că n-am avut talent. Cred că
am avut și o tinerete nenorocită, fără exagerare;
n-am citit, n-am văzut mai nimic. Când aud vor-
bind un om mai cult, mă irit, cum m-a iritat și
maniacul ăla bătrn de la circumă, care te asigur
că e lobă de carte. E în mine și o răcă de țaran,
care vede că vecinul are porumbei pictați pe că-
ruță și nu suportă... nu suportă că el n-are po-
rumbei pictați pe căruță. Mai pune la socoteală
și faptul că în studenția noastră am dus-o cum
am dus-o. Cum vrei să fi leșit de aici un scriitor?
A, tu poți să vii să-mi zici că de ce n-am scris
atunci despre asta, iar eu, Filionescu, am să-ți răs-
pund că și din asta ar fi leșit ceva foarte, foarte pa-
sionant, numai că nu oricine are puterea asta. Scrisul e
o meserie blestemată, de fapt nici nu cred că e ●

și să le-o arate, să-ți pună față-n față, numai el,
și îl repet, silindu-se să știe toate acestea, e
e în stare într-o zi să ajungă să nu mai știe cum
trăiește el însuși. Amicului de care îi vorbesc îi
murise tatăl și trebuia să-l îngroape într-un mor-
mânt vechi, deschis, în care fusese îngropat cu
treizeci de ani în urmă un frate de-al lui care se
flecăse, pe atunci el avea doi ani numai, nu-l
cunostea decât din fotografie. Pe marginea grupii
se afla ce mai rămăsese din schelet plus o gheață,
una singură. Întregă, înverzită de umezeală; toți
plingeau, coșciugul cu talcă-său era coborât în
groapă, numai el — mi-a mărturisit — se uita la
gheață, la forma ei, se gndea la moda de acum
treizeci de ani, cum era îmbrăcat frate-său și la
tăbăcări, ce fel de tăbăcări erau pe vremea ăla
dacă pielea rezistase atât? Și atunci, dacă, să
zicem, un scriitor se întâmplă să bea sau să se
sinucidă, să nu-mi vină unul, cîrțile, care scot

cu mîntile fustele care se umflau, Filionescu apăra cu
mîntile înținse pe masă resturile de mîncare să nu
le ia vntul, apoi vntul se potoli tot atât de repede
cum se pornise.
Unul dintre topometrii de pe acoperișul cabanei
striga:
— Mai drept, mai drept... aaaa! bine! — celor
din vale, acum nu se mai zăreau nici jaloanele.
Jos, în oras, al tren suiera nevăzută.
— Ne-am risipit viața, Filionescule, asta-i, ce să
mai discutăm, oită, sătul, Mesia, și culcîndu-și
bărbia în piept, rigii măret.
— De la o vreme nu mai am nici prieteni, se
plîne și Filionescu. Și de telefonat, îmi telefonază
numai indivizi care greșesc numărul, voci răsite,
grăbite, alo, culare? Nu, zic, gresală, gresală!
— Eu simt asta, că nu mai am timp. Și am
devenit foarte sincer, de unde numai încurcături.
Oamenii nu admit, se uită la tine ca la un nebun
care a călcat nu știi ce lege sau cod. Minciuna
mi se pare acum un ocol prea mare. Mîntii ușor
și repede cîi ești lină, dar un bătrîn începe să
nu mai abă țină și atunci începe să le spună
lucrurilor pe nume. E și asta o formă de curaj,
de curaj constrins ori impus. Păcatul, abia acum
îl înțeleg: a păcătui Filionescule, nu-i ce crezi tu,
să guști carne de femeie și miercuria și vinerea
— păcătui fornicaiunii, asta e un păcat mic, mic
și în fond necesar. A păcătui grav de tot, înseamnă
a nu trăi în acord cu tine, cu tot ce poți să faci
tu mai bun, cu mijloacele tale și mai sincer. Viața
mea e un păcat lung fiindcă am ratat-o. Tu știi
ce mi se întâmplă mie de la un timp?
Filionescu aștepta.
— Mă-nchin noaptea prin somn.
Filionescu încrunță din sprîncene.

— E ceva de-a dreptul comic, rîse Mesia. Dorm
și mă-nchin. Nevastă mea mă trezește în toată
noaptea: „Ce-i cu tine, ce-ai visat, că te-nchinai”.
„Eu mă-nchinam? fugi de colo, îi spunea, exact
ca atunci cînd sforăi și în rupul capului n-ai
admitte una ca asta. „Ba da, te-nchinai!” îmi
spunea și lesea de-ăci o ceartă... Pe urmă, ca să
fie sigură, mi-a spus că m-a pîndit, trează, adu-
mă, să vadă bine și s-a jurat că așa era și în cele
urmă am crezut-o. Pe urmă, recapitulînd, mi-am
dat seama că în nopțile acelea visam ce n-am
făcut în viața mea, că ar, secer, cosesc, că fac
dulgherie, scaune, mese, că prind pești, visam pro-
babil tot ce făcuseră al mei, sincer: ontogenia re-
peți filiongia, ceva în genul ăsta. De-ăci cred că
al mei zac în pămînt la locul lor. Numa eu n-am loc.
Și acum mă sperie alt gînd, Filionescule. De murit,
mori asta nu-i nici o problemă, nu te privește. Pro-
blema e unde ai să zac după moarte. Mă gndesc
la asta foarte serios. Adineori, cînd mîncam am
auzit un tren suierînd și am găsit pe loc soluția.
Cel mai bun loc pentru mine ar fi să-mi pună ura
cu cenușă pe acoperișul unui tren, să circule, gîrl,
traijuri, cîmpii, pe unul din acoperișurile pe care
se înghesuie toți cei care n-au loc în vagoane...
Vntul se pornise din nou și acum ținu mai mult.
Girutele stației de meteorologie se învîrtau înne-
bunite.
Mesia continua să vorbească prin fluierăturile
aspre ale vîjtelor, dar Filionescu nu-l mai auzea. Îl
privea păl care i se mișca pe cap, — un foc în-
cremenit ce ar fi început deodată să ardă.
Topometrii de pe acoperiș terminaseră măsură-
toarele.
— Azi dăm cu cretă, mine cu vopsea, zbera unul
spre cei ascunși în vale.

Desene de IULIAN ODĂRIU

nici un talent decât că nimeram ținta, dacă ăsta se
poate numi talent; și că mă pricepeam la femei; și
știam cînd, cum și de ce mînte flecare și mă
lăsam, fără să am aerul că observ, le dădeam
șansa asta, dar nici ăsta nu e un talent, e pierdere
de vreme. Tu însă ai avut un talent... tu ai fi putut
să crezi... tu ai ce regreta...
— Aș fi vrut să scriu, murmură Mesia, juclun-
du-se cu un cocoloș de pline. E lucrul în care aș
fi crezut cel mai mult, și-o spun cu mîna pe
înmă, tocmai pentru că scrisul îți dă cea mai mare
libertate. Ești Dumnezeu. Spui: să fie așa, și așa

meserie, e ceva mai mult, e pur și simplu un fel
de a exista, fără de care n-ai putea trăi. Trebuie
să renunți într-una, să renunți și la tine, să tră-
iești ideal. Cunosk bine un scriitor care în-
tr-o zi mi-a spus că el trăiește „ca și cum ar fi”.
Un ministru, de pildă. — asta mi-a spus că a
aflat-o de la alt scriitor, unul foarte mare — un
ministru nu știe și nu va și niciodată cum trăie-
ște un măturător de stradă și nici măturătorul de
stradă cum trăiește ministrul, și e normal, avînd în
vedere capacitățile fiecăruia, dar un scriitor știe
cum trăiește și unul și altul, e obligat să știe;

din el numai ideile principale, să nu vină să-mi
spună că a fost un dement, un dezaxat, dezaxat
poate că da, de pe axa imbecilității — ce știi el?
habar n-ou.
Fetele tipau rîzînd fotografiindu-se una pe alta
cu un aparat mic japonez probabil, pe care îl ținu-
seră în poșetă. Amindoi se întoarseră și le privi.
Alte rafale de vnt scurte urmară una după alta
cu un suier de țaran pe sus care aduse larăși mitrosul
și aerul acela țsios, alpin. Puberți fine se ridicau
de pe piscuri strălucînd în soare. Fetele intrară în-
frigorate în cabană pe tocurele lor înalte ținîndu-și

MĂRTURII DESPRE UNIRE

(Continuare din pag. 1)

de transilvăneanul Andrei Mureșanu:

„Pre voi vă nimiciră
a pînzei răutate,
și oarba nemire,
la Milcov și Carpați!
Dar noi, pătrunși la suflet
de sînta libertate,
Jurăm că vom da mina,
să fim pururea frați!”

În încheiere el chema cu înflă-
cărare:

„Români din patru unghiori,
acum ori niciodată
Uniți-vă în cuget,
uniți-vă-n simțiri!”

În timpul revoluției de la 1848
lupta pentru unire a tuturor ro-
mânilor a luat un nou avînt. Ziarul
„Pruncul român”, din 12 iunie
1848, în articolul „Către frații
noștri din Moldova” chema cu ve-
hementă la același țel: „Uniți-vă
cu noi, frații de dincolo de Mil-
cov... Muntele și moldoveanul
sint frați români, sint frați,
singur nație. Uniți vom fi tari”.
Articolul se termină prin cuvinte
care încheau înima fiecărui ro-
mân: „Trăiască libertatea! Tră-
iască România!”

La doi ani după revoluția de
la 1848, Balcescu publica în re-
vista „România viitoare” articolul
„Mersul revoluției în istoria ro-
mânilor”, în care arăta că: „Unitatea
națională fu visarea înaltă a voie-
vozilor noștri cei viteji, a tuturor
bărbărilor noștri cei mari, care
întîmpară în sine individualitatea
și cugețarea poporului, și o
manifestă lumii. Pentru dînsa ei
trăiră, munciră, suferiră și mu-
riră”. Balcescu în acest articol
mai afirma cu toată țaria că:
„Vrem să fim o nație una, pu-
temică și liberă prin dreptul și
datoria noastră, pentru binele no-
ștri și al celorlalte națiuni, eci
— sublinia istoricul — vom feri-
cirea noastră și avem o misiie a
împlini în omenie”.

Pentru o singură țară a tu-
tor românilor militau și cei întru-
niți, la 25 mai 1856, în via lui
Petre Mavrogheni, printre care se
afila și Alecsandri, care scrie și
poesia intitulată „Jurămînt”: „Sub
acest maret castan / Noi jurăm
mai în frăție, / Ca de azi să nu
mai fie / Nici valah, nici moldo-
van; / Ci să fim numai români /
Într-un gînd, într-o unire, / Și să
ne dăm mîni cu mîni / Pentru-a
țării fericie”.

Ziarul unionist „Steaua Dunării”,
din 1856, editat de Kogălniceanu,
publică o poezie a lui Crețeanu,
intitulată „Cîntec nou”, în care se
prezintă altă situația grea prin
care a trecut țara, eci și în cre-
dere că suferințele se vor usura
și că, „Acvila străbună o să-și
ia mîrețul zbor”.

„Cine altul ca românul
a fost sclav în a țară?
Ș-a văzut schimbări mai multe
în pămîntul pîrîntesc?
Cine suferă, ca dînsul,
soartă tristă și amară?
Dechindă a lui anale
lacrimi, stînga eu zăresc!

Astăzi însă o stea nouă
p-între neguri se-nvredne;
Ea promite țării noastre
uyurare-n viitor;
Și-a mea inimă îmi zice
că românul nu se pierde,

Și că Acvila străbună
o să-și ia mîrețul zbor.”

Literatura devine, pe măsura
treceii vremii, tot mai combativă,
în lupta pentru înfăptuirea Uni-
rii. Poetul Dascălescu în „Refr-
năzile mele” îndeamnă la ace-
eași unire, pentru care milita po-
porul: „Voi, cîți știți e-a mea
cîntare / A fost numai pentru
voi, / Să vă fie vindecare / La
dureri și nevoi: — / Ca să tre-
ciți zile grele / Eu vă rog să
prețuiți / Ist refren al muzei
mele: / Dragi români, să fim
uniți. // Pînă cînd în nemire, /
Cătră țara vinovați, / Să tot mer-
gem spre peire / Și de toți să
fim călești; / Frații mei, vreme
me vine / — / Cit sîntem de
urgisii / — / Să guștam și noi
v-un bine: / Dragi români, să
fim uniți!”

Una dintre cele mai înflăcărte
chemări la Unire a constituit-o
țara îndoielii binecunoscută „Hără
a Unirii” a lui Alecsandri.
O altă scriere a lui Vasile
Alecsandri care militază pentru
Unire este poezia „Moldova în
1857”, în care poetul arată că
„în zadar rîii vreau în orbire”
— împiedică năzuințele poporu-
lui; ele se vor realiza prin lupta
celor mulți.

Masele impun la 5 ianuarie 1859
alegera lui Cuza ca domn al
Moldovei. Acest însemnat eveni-
ment este salutat de Dascălescu
în poezia „O zi frumoasă”:
„Dulce soare-a țării mele,
vin-o azi de luminează
Pe un popor ce de seculi
ne-necetă a fost călcat;
Vezi cum saltă-n veselie,
inimă-i cum palpită, /
Cum pașete țara grăi
către țărml depărtat.”

La urcarea pe tronul Moldovei
a lui Alexandru Ioan I, scriitorul
Mihail Kogălniceanu rostește cele-
brul său discurs, în care sfătui-
ește pe domnitor ca sub domina-
sa arbitrarul să fie înlocuit prin
lege, iar domul să fie simplu
și bun, mai ales pentru cei pen-
tru care domitorii treceți au fost
răi și nedrepti:
„O, doamne! mare și frumoasă
îți este misiia / Fii dar omul
epohiei; / fă ca legea să înlocu-
iască arbitrarul; / fă ca legea să
fie țare, iar tu, maria ta, ce
domn, fii bun, fii blînd, / fii bun
mai ales pentru acei pentru care
mai toți domnii treceți au fost
nepăzătorii sau răi. [...]

Fă dar ca domnia ta să fie cu
totul de pace și de dreptate. [...] Fii
simplu, maria ta, fii bun, fii
domn cetățean; urechea ta fie
pururea deschisă la adevăr și în-
chisă la minciună și lingușerie.”

Porți un frumos și scump nume,
numele lui Alexandru cel Bun.
Să trăiești dar mulți ani ca și
dînsul!”

În Montenia, în ziua de 24 ianuarie
1859, presiunea populației
Bucureștului, la care se adău-
găuă mii de țărani elceși din
jurul capitalei, mulțime adunată
sub poalele Dealului Mitropoliei
și care era, după descrierea lui
N. T. Orășanu, martor ocular, „o
mare vie care amenința să nă-
vălească prin ușă și ferestre în
Camera sa și-și sustine dreptu-
rile și principii său”, face ca
deputații să aleagă ca domn pe
Alexandru Ioan Cuza.

Curînd — după cum descrie Ni-
colae Filimon — „Capitala Ro-
mâniei se pregătea să serbeze în-

trarea domnitorului Principelui
Unite, ales la 24 ianuarie 1859.

Piața Teatrului Național era
ormată cu piramide de brazii
verzi, între care erau așezate în
forme de mozaic miriade de can-
dele pline cu oliu de mai multe
culori. Ici-colea se vedeau fan-
cile obelisque egiptene împodobite
cu trofee și însemne militare; pe
balconul teatrului era deșus un
cadru colosal, pe care era zugră-
vit pre iubitul nostru domnitor,
înconjurat de divinități: Justiția,
Abundența și Cloria; iar mai jos,
Acvila și Zîmbul încheiate într-un
singur spațiu. [...] Trecură cîteva
ore fără ca magia panoramă să
ia vreo schimbare esențială, dar
cum se auzi vorba: Principelui
Principe! poporul se puse în
mișcare... În fine, careta domni-
torului se arătă în mijlocul unui
escadron de cavalerie. Suveranul
românilor, mișcat foarte mult de
entuziasma primire ce i se făcea,
saluta poporul cu un zîmbet plin
de bunăvoință. Dupe trăsura domni-
torului veneau ministrii și mai
multe căpetenii militare ce se dis-
tinseseră în memorabilele zile de
23-24 ianuarie.

După aceștia veneau frații ta-
baci și alți înalți, cărți pe cai
ageri și strigînd din timp în
timp: „Hură! ... să trăiască mă-
ria sa!”

Grigore Alexandrescu adresează
domnitorului pentru „Zăua întru-
rii sale în București” o înalta-
toare poezie pe care o dedică:
„Mării sale Domnului Alexandru
Ioan I. „Timp dovit, zi de spe-
ranțe, / Fiu al țării, salutare! /
România investită / În vestminte
de serbare, / Îți doră, și te
urează / De mari fapte viată plî-
nă, / Și se-nclina stelu tale /
Ce straluce de lumine. / / Căci e
aspră datorie / Ce o nație
pune, / Căci e grea, mult grea,
coroana / Ce pe capul tău se
pune. / Tara te salută, prinse, /
Cu plăcere și iubire, / Și-ți încrede
viitoru-i / Zîmbitor de ferice”.

Numărată sint scrierile închi-
nate Unirii și lui Cuza Vodă.
Abundența lor se explică și prin
faptul că poporul vedea în domni-
torul Unirii pe exponențial na-
zîntelor sale din acel moment.

Dintre scrierile care au închinat
pagini Unirii și domnitorului po-
porului amintim, pe lângă cel
citați mai sus, pe: Bollicar, Bo-
lînteanu, Hasdeu, Aricescu, Ba-
ronzi, Gh. Tăutu, I. G. Funde-
scu, Grădăni, Creangă, Saragiale,
Anghel, Ioșif, Cane, Sadoveanu
etc., etc.

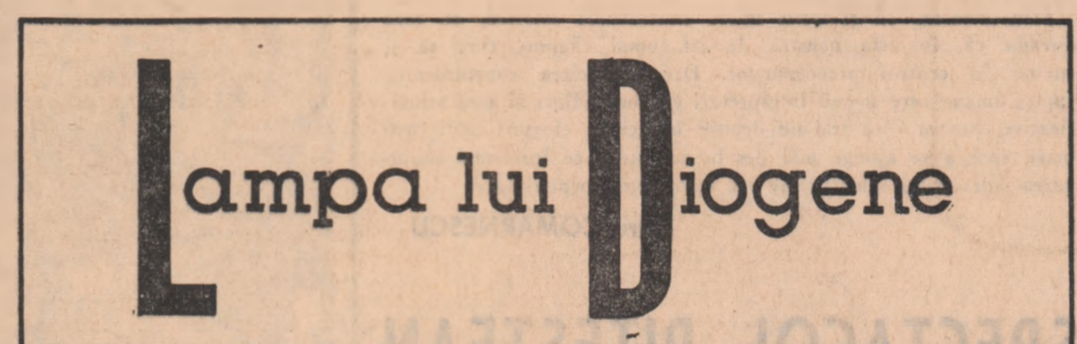
Eu prilejul semnării acestor
evenimente de seamă din istoria
poporului român, gîndurile noas-
tre se îndreptă spre cei care
n-au progetat și închine toate
eforturile lor sprijinirii și lum-
nării poporului, în lupta sa pentru
realizarea Unirii. Iar cel mai mult
scriitorii ai acelei epoci merita din
plin recunoștința poporului no-
stru, pentru că s-au aflat cu fapta
și condeul în fruntea acestei
lupte.

I-a fost scris lui Nicolae Labiș
să rămînă mereu, prin vîrstă și
sunset, un poet tînăr. Oare gene-
rația lui — aceea care se întinde
de la Petre Stoica (născut în
1932) la Ana Blandiana (n. 1942)
e sortită, de asemenea, să poartă
acest epitet? În general, un epitet
e un fel de cămașă a lui Nessus:
se lipește de corp și sfergește
prin a se otrăvi. Desigur, generația
lui Labiș va continua să fie tînără
(nu vîrsta poezilor contează aici!)
prin suflet înnoitor pe care l-a
adus în lirica noastră după 1950.
Dar, diversificîndu-se treptat, în
funcție de cultura și temperamentul
fiecărui poet, împinșă înainte de o
nouă generație care „vine puternic
din urmă”, stingînd — în fine —
prin unii din reprezentanții ei
tonul limpede al unei generații
personale, — această generație
nu se mai poate bucura de epitetul
tineretii, fără a se simți frustrată
de acela al maturității. Mi se va
răspunde că poezii ei încă se
caută. Ei și? Un adevărat poet
nu se căuță întotdeauna, mereu
nemişcat de treapta pe care a
stîns-o; căuțările sint exerciții
absolut necesare pentru menține-
rea condiției psihice a poetului,
ele definesc atât profilul unui
scriitor, eci și atmosfera cultu-
rală a unei epoci, imprimînd au-
numite efigii pe fondul unui climat
cultural. Contemporanii cu poezii
înșisii, noi nu mișcăm pe aceeași
cără cu ei; deci, nu avem po-
sibilitatea de a-i urmări în planul
cără de a patra dimensiuni, pen-
tru a ne da seama de măsura în
care căuțările lor sint numai fețe
noi, sau — mai mult — valori
poetice noi.

Să facem însă cuvenita preciză-
re: Investindu-i cu atributul
maturității, înțelegem să-i propu-
nem pe poezii generației Labiș
unui examen mai sever, propriu
acestei noi vîrste poetice. Cît timp
a fost socotii tînăr, eci ai bene-
ficiat de elogi care aveau ceva
festiv și scolar, de aprecieri
care deveneau neapărat încurajări,
de caracterizări fluente care se
contraceau în adjectiv. E timpul
să-i cîntăm cur cu greutate pe
care le reclamă vîrsta reală a
unora, evoluția literară a altora,
prezența tuturor în peisajul liric
noastră de astăzi.

Generația lui Labiș, care a plăt-
it un generos tribut poeziei oca-
zionale, a fost aceea care a și
reabilitat acest termen, dîndu-i
un sens acceptabil ca cea mai no-
bilă, gochetează. Situația con-
tînă, beneficiind de al sportul unor
poeți de vîrstă diferite, lăsa, de
pildă, un ciclu de opt sonete in-
spirate „de dragoste de țară”,
semnate de Grigore Hagiu (Ca-
zeta literară, 29.XII.1966). Cum
era de așteptat, ele vădeau deo-
partivă virtuțile și servituțele a-
cestui gen deosebit de dificil. Dar,
dincolo de acestea, ele certifică
prezența unui poet format, stăpîn
pe instrumentele sale pînă la li-
mita unde orice încercare devine
revelatorie. Dacă întinși versuri
de mult auzite (mari pietre de

PATRU — CARE NU MAI SÎNT TINERI

hotar spre viitor; / Beton clădit
pe pînteni de munte / în calea
Argesului înflorit; / Înalt am pus
și apele să ardă / mai pure re-
descuțe în lumină: miez dens al
lumii noastre în mișcare, / profil
din sine însuși ridicat; / Deslășu-
ră-ți aripa largă, țară; / Măsură
vine marelui prezent etc.), ne re-
tin, aproape în fiecare sonet su-
netele inelate ale unei noi „Cin-
tări a României Socialiste”. În
care cuvîntul și imaginea dese-
nate, la suprafață, idel poetice
deosebit de sugestive. Ascultați
cum începe sonetul „Cum pînă”:
Ninsorea, patrie aeriană, / cu
muri și mări, și țară cu adie,
către pîmînti apropiînd în goana /
o neformată încă geografie... /
sau cel intitulat „Miez dens al
lumii”: Înconjurat solemn de fum
și aburi / stăpîn pe spumegarea
forței sale / ... / va podici oiețel
grea la jghoaburi... Un ton grav,
imnic, reparatoriind cu justete ac-
centele adhortative pe scheletul
riguros al formei fixe, mișcă ție-
parele prozodice, le luminează
prințre viziune pe eci de unitară,
pe sînt de sculptată, — pînă la
finala „Laudă a semîntilor” (fe-
cund blagian, nu numai prin
temă), pe care o cităm în între-
gime: Din toate lucrurile cel mai
bine / semîntele cunosk pămîntul
țării / migrînd amiază arșiței se-
nine / mustnă pe cîmp neliniștite
mării / Se-noroc spre lus în mîni
oricum le-ai ține, / clepsidră-a-
tăinei simple și-a răbdării / ac-
perind în cercuri tot mai line /
căderile în golul depărtării. //
Pe bila de semînti îngropate /
alunecă încet pămîntul, carul / sub
stelato mereu mai nemişcat, /
spre anotimpul cel-visează anis-
ferul, / și cînd oare se retrage-n
greutate / și carnea arborilor este
gerul... E, aici, o simplitate no-
bilă a expresiei, o viziune cen-
trată, un sunet de sferă de cristal
în peșta versului 12 care
sparge nedecisabilul ț) culcîndu-
în puritatea și adîncimea ultimelor
versuri — de o frumusețe cu to-
tul ieșit din comun.

Constantin, (act eminent poe-
tic, al spiritului care se contem-
plă exclusiv pe sine, al poeziei
care-și este sieși obiect și hrană)
se încheie prin negarea excepției
(clipă unică a experienței, existen-
țență singulară, monadică, a indi-
vidului), prin redescoperirea gene-
ral-umanului (numitorul îns) sub
aparențele avaturilor perso-
nale. Nu fără tristețe, bineînțele-
s. Instrumîndu-și lira, adesea,
la modul barbian (a se citi „Miez
de iarnă”), poetul știe să renun-
te la sonoritățile rimei, atunci
cînd ideea îi pretinde o imagine
fidelă, nealterată de chingile pro-
zodice: „Si-mi sună da goană pa-
să / Cu-ntr-o cadătră goală /
Tălpile de rugăciune / Ale unui
organist... „Alergînd”).

Trei poezii — care nu mai sint
tineri. Nu mai e tînără, în sen-
sul acesta, nici Ana Blandiana,
singura de altfel care-și procla-
mă în versuri intrarea în maturi-
tate. O maturizarea conștientă ex-
trem de durezoasă a condiției u-
mane, exprimată simplu. Simplu,
dar nu direct: eci prin acei minim
artificiali (imaginare, viziune, situa-
ție, rotație, idee poetică) care
transformă sinceritatea comunică-
rii în sinceritate a expresiei poe-
tice. Frica de a strivi într-o pleo-
pea lumea („Ochiul înclis”, în
Contemporanul, 6 I 1967), consti-
ință că e asemenea nisipului clap-
sădrei / care poate fi timp numai
în căderea / înspre alveola cea-
laltă („Alveola ceaaltă”) o face
să exlame poetic: Nu mă așeză
cîntempii caritativ! („Ochiul
stătuilor”, în Gazeta literară, 5
I 1967) și să se cutremure mîr-
turînd: Numai ochii — ochii,
da — recunoșc — / Sint ase-
meni cu ai statuilor, / Albi, /
Cu pupilele întoarse îndănu...
Dar cea mai cutremurătoare con-
fesiune e „Cere vîntul”, poezie în-
nată spre finalul ei liric de o
sintaxă poetică: poeta e condusă
în mare grabă, undeva, de către
o pasăre, din vorbele căreia nu
aude decât asta: Dacă nu ții-
sune toate acestea / Ai fi pier-
dut acolo... : zborul continuă, di-
ficil; poeta are sentimentul că
nu trebuie a-o urmeze, că poate
merge spre distrugere; Dar nu
mai zburînd din toate puterile /
Puteam să m-apropii de adevărul
rosit / Și zburînd disperat nul-
anșeam, M-asurarea / Văcarul a-
ripilor.

O meditație altă de acută su-
pra destinelii umane (Ana Blandiana),
o definire în raport cu
însuși maestrul și științurile fun-
damentale care l-a structurat li-
rismul (Ilie Constantin), o necon-
tenită afirmare de sine, în chiar
diversitatea experiențelor încercate
(Ion Gheorghe), o izbîndă de ne-
gădit al poeziei extrem de di-
ficilă, apoi învredne, de către
o pasăre, din vorbele căreia nu
aude decât asta: Dacă nu ții-
sune toate acestea / Ai fi pier-
dut acolo... : zborul continuă, di-
ficil; poeta are sentimentul că
nu trebuie a-o urmeze, că poate
merge spre distrugere; Dar nu
mai zburînd din toate puterile /
Puteam să m-apropii de adevărul
rosit / Și zburînd disperat nul-
anșeam, M-asurarea / Văcarul a-
ripilor.

Ștefan. Aug. DOINAȘ

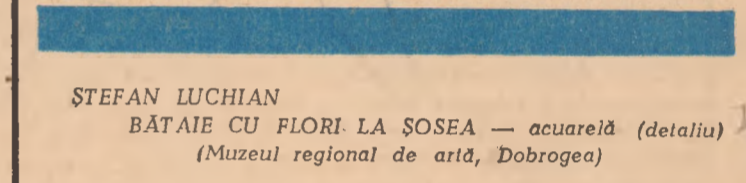
In ultimul numar de 1966 al revistei Cahiers du cinema, consacrat raporturilor dintre film si literatura, a aparut si o vasta ancheta...

Din raspunsurile unor romancieri de prestigiu ca William Faulkner, William Sarrayan, Italo Calvino, Laurence Durrel, Nathalie Sarraute...

O interventie mai lunga e cea a scriitorului italian Italo Calvino, Membru al Academiei si al Uniunii Scriitorilor, care considera ca...

Foarte tinar fiind, maturizat deci in perioada de mari mare populare a cinematografului...

Manuela GHEORGHIU

ȘTEFAN LUCHIAN BATAIE CU FLORI LA SOSEA — acuarela (detaliu) (Muzeul regional de artă, Dobrogea)

ȘTEFAN LUCHIAN SCARĂ CU FLORI (Muzeul Zambaccian)

verg spre un stil, cel imprimat de admirabilul Ion Marinescu. Pentru căldura participării, inelentă și de textul ce le revence...

Romulus VULPESCU

carnet plastic

PORTRETUL ISTORIC la BIENALĂ

Bogată și variată, Bienala de pictură și sculptură, recent deschisă în sălile Dalles, cuprinde și numeroase portrete, mai ales la sculptură...

Dacă regretăm că nu sînt prezentate mai multe proiecte de monumente, în schimb ne bucurăm faptul că, pe lângă atâtea figuri stilizate și compoziții...

Din nefericire, dintre portretele istorice nu găsim prea multe care să ne comunice măreția și căldura omenească...

Referindu-ne la portretizările de la Bienala actuală, mărturisim că, dintre chipurile expuse la Dalles, cel care ne-a emoționat cel mai mult...

Certa forță expresivă a interpretării lui Vladimir Zamfirescu — prin care căpătăm conștiința măreției și dramatismului, ce definește ființa lui Bălcescu — se bizuie, firește, pe adincirea personalității și telurilor eroului...

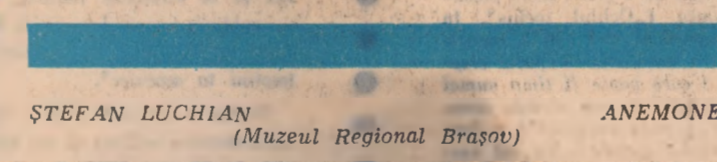
Revenind la portretele istorice de la Bienală, unde maestrul Ion Jalea și Oscar Han expun, primul, o statuie alegorică a lui Eminescu...

Portretul (capul) lui Mihail Gălbăneanu, opera sculptorului Paul Vasilescu, îl scoatem cel mai în caracter, adică este un portret interpretat potrivit unei concepții mai clare...

Ca expresivitate portretistică, alăturăm acestei opere, portretul neamur, dar care este al unui pictor cunoscut, portret creat de Naum Corcescu...

Meritele de portretizare se găsesc și în lucrările Cezar Bolliac de Gh. Pirvan, Eminescu de Panait Tudor și Coșbuc de Mihail Coșan...

În expoziție se află și două reprezentări ale lui Nicolae Iorga, una — portret de interior, datorit lui Vasile Floresca, alta statuie de proporții mari, construită de Mircea Ștefănescu...

ȘTEFAN LUCHIAN ANEMONE (Muzeul Regional Brașov)

ȘTEFAN LUCHIAN ANEMONE (Muzeul Regional Brașov)

ȘTEFAN LUCHIAN MACI — ulei (Colecția Puica Tiberiu)

crearea nu impune în nici un fel, pîndind penibil de improvizată de către un artist cu talent, care nu și-a găsit o idee caracterizatoare...

Chiar dintr-un desen al lui Iser îl înțelegem mai bine pe Iorga decît din sculptura lui Mircea Ștefănescu, pentru că Iser, în portretele sale...

Desigur, Iorga, ca și toate figurile istorice, poate fi interpretat foarte felurit, fie cu acea calmă și profundă spiritualitate care portretizau adesea Paicuș sau Gh. D. Anghel...

Am stăruit asupra acestor deficiențe pentru că marilor figuri ale istoriei li se cuvin înalte interpretări artistice. Și aceasta cu toate prilejurile și nu numai în sculptură, pictură, grafică, dar chiar și pe timbrele postale...

Figura oricărui om are dreptul că fie oglindită artistic, dar mai cu seamă oamenii și faptele care se bucură de venerația poporului trebuie înfățișați cu virtuțile caracteristice și cu măiestrite procedee artistice...

De data aceasta, la bogata Bienală, lipsesc sculpturile mai direct corelate cu arhitectura sau cele legate de cadul natural, de creșterea munților, de răspîntiile înălțimilor...

În acest articol ne-am ocupat doar de figurile istorice sau de unele din prezent, numite de autorii lor, sculptori sau pictori. Expoziția bienală cuprinde numeroase portrete anonime...

Prin acestea, ca și prin unele portretizări istorice, se face dovada că, în arta noastră de azi, omul rămîne, cum se și cuvine, în centrul preocupărilor. Dar talmăcirea conștiinței și faptei umane cere mereu interpretări cît mai adînci și mai semnificative...

Petru COMARNESCU

SPECTACOLUL PITEȘTEAN

Împlinindu-se 160 de ani de veștru românesc, sărbătorit în toată țara...

Mărturisim plăcută surpriză a descoperirii unei săli frumoase, înăpăstiate, a unor foste scene de înălțime de teatru înghesuite chiar în București...

Spectacolul însă este și o idee și o realizare originală, meritele lui împărțindu-se în privința inițiativelor între cîteva inimoși ai teatrului și eferescențelor care caracterizează redacția revistei locale „Arges”...

Spectacolul dificil pe de-o parte, antrenant pe altă parte, colorat și punctat cu incontestabile valori interpretative. A sublinia jocul Juliei Știrbescu (Mama Anghelușă), vioala și inteligența interpretare a lui Adrian Grigoriu (Cleaveland) sau Sorin Gheorghiu (Dol amlic)...

Spectacolul văzut era al doilea din seria pregătită pentru publicul piteștean, elevi, studenți, spectacole cedate integral unor întreprinderi etc. — un spectacol cu deficiențe organizatorice, cu afliș ascuns din cauza greșelilor grave în text, cu programele închise în nu se prea știe ce birou...

Muncit cu dragoste de întreaga echipă, spectacolul trebuia să fie o sinteză de calitate incontestabilă. Dar, se pare că în teatrul piteștean, regulile și implicite asupra spectacolelor, E inutil în alte circumstanțe să amintim că un teatru, în activitatea și viața unui oraș înseamnă o chintesență de cultură...

Am dori în Pitești reînviți și în capitala regiunii detașoarea de putere și prosopărită lumina, artele și cultura, prin teatru și manifestările lui multiple, să fie principalele izvoare de lumină spirituală. Fără de condițiile existente, scuzele nu ar putea fi îngrădite decît acuzând un ritm încetinit. Dar avem care dreptul să încetinim ritmul, acestei forțe uriașe care este omul civilizației socialiste!

Barufu T. ARGHEZI

ȘTEFAN LUCHIAN DUMITRIȚE (TUFANELE IN ULCIKA) (Muzeul Zambaccian)

carnet teatral

APLAUZE MERITATE

ȘUN

de G. CĂLINESCU

În dese rânduri, în cite o sală de spectacol, la sfîrșitul reprezentației, în clipa aplauzelor răsplătitoare, destinate unui text admirabil, batjocorit de-o interpretare de bilci, sau, dimpotrivă, în cazul vrecnei somnoroase ineptii admirabil jucată de actori...

În temeiul acestei condiții de spectator mai norocos, care-și poate imprima punctul de vedere la ziar, îmi consemnez aici impresiile despre lăudabila inițiativă recentă a Teatrului Mic, spectacolul-lectură „Șun, falsul „mit mongol” al lui G. Călinescu.

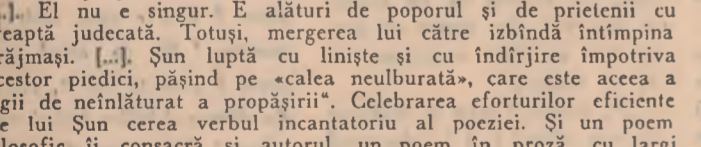
Anul trecut, într-un articol consacrat unor probleme ale repertoriului și publicat tot în această pagină, îmi aminteam în treacăt de matineele cu spectacole-lectură ale vechiului Teatru Național din București, cel nîmicit de bombele războiului. Intrînd în sala Teatrului Mic m-am bucurat că o bună tradiție românească de cultură, scuturîndu-se din amorțire, continuă.

De astă dată, programul obișnuit (simplușor în alte ocazii la majoritatea teatrelor noastre), este înlocuit economic de trei pagini dactilografiate funcționale: o scurtă expunere de motive, un fragment de cronica localităților, Simple coincidențe, un disputat și de unii fără justificare incriminat Richard al II-lea.

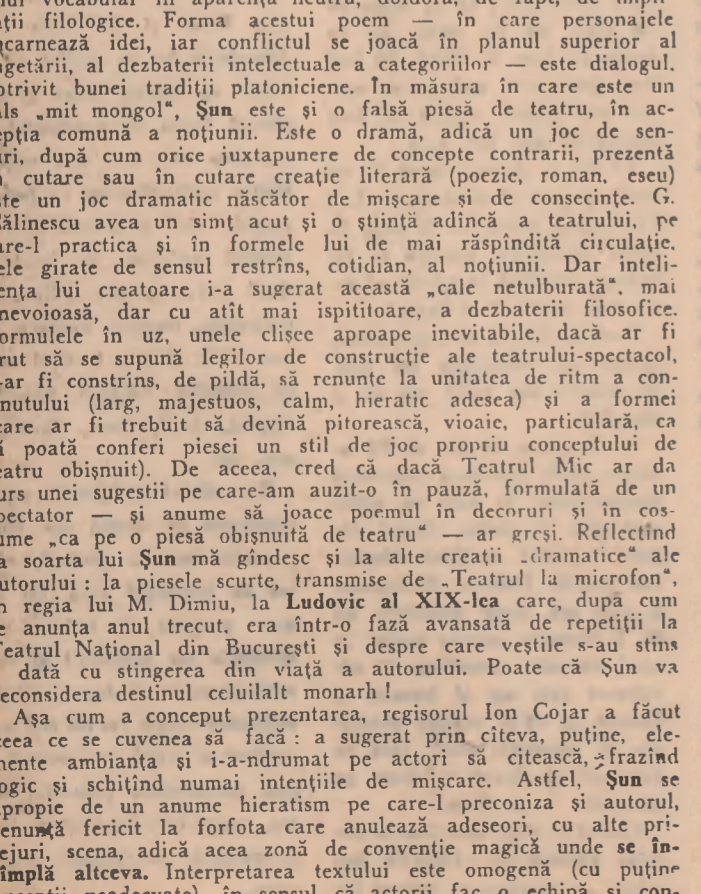
Primul spectacol al ciclului este pus, așadar, sub semnul unei mare cărturar, al unui artist desvîrșit și unic, a cărui multivalență a peccatului majorității zonelor de creație și de cugetare contemporană românească: se cuvine ca lecturile următoare să nu uite de ilustrul înainte-mergător. După celelalte cinci anotate pentru lunile viitoare, s-ar potri una dintre piesele lui V. Voiculescu: „Umbră sau Fata ursului și o piesă de Blaga, la alegere: Zamolxe, misterul păgîn, Mesterul Manole, Avram Iancu, sau Daria, sau Tulburarea apelor.

Despre Șun puține și nelensmate lucruri mă simt în stare să spun. În linia creației de înaltă tinută artistică și intelectuală a lui G. Călinescu, acest mit în cinci părți este mai presus de toate o meditație plină de omenie și de înțelegere constructivă despre destinul conducătorului luminat. „Șun nu este fiu de împărat și nu se sprijină pe nici o pretenție ereditară sau divină, precum descendența dintr-un dragon. El e un fiu al poporului și e chemat la cirna țării, după dorința exprimată de popor, pentru însușirile lui creatoare, fiind filosof, poet, cîntăreț, plugar, olar. Misiunea lui e constructivă și pașnică. [...] El nu e singur. E alături de poporul și de prietenii cu dreptă judecătă. Totuși, mergerea lui către izbîndă întîmpina vrăjmași. [...] Șun luptă cu liniște și cu îndrăzneală împotriva acestor piedici, pășind pe «calea nelubrurată», care este aceea a legii de neînălțare a propășirii”. Celebrarea eforturilor eficiente ale lui Șun cerea un verbul incantatoriu al poeziei. Și un poem filosofic și consacrat și autorului un poem în proză, cu largi pasaje subtil ritmate, de rafinată poezie vibrînd sub învelșul unui vocabular în aparență neutru, dolidora, de fapt, de impli cații filozofice. Forma acestui poem — în care personajele înțelegătoare idei, iar conflictul se joacă în planul superior al cugetării, al dezbaterii intelectuale a categoriilor — este dialogul, potrivit bunei tradiții platoniciene. În măsura în care este un fals „mit mongol”, Șun este și o falsă piesă de teatru, în accepția comună a noțiunii. Este o dramă, adică un joc de senșuri, după cum orice juxtapunere de concepte contrarii, prezentă în cutare sau în cutare creație literară (poezie, roman, eseu) este un joc dramatic născător de mișcare și de consecințe. G. Călinescu avea un simț acut și o știință adîncă a teatrului, pe care-l practica și în formele lui de mai răspîndită circulație, cele girate de sensul restrîns, cotidian, al noțiunii. Dar inteligența lui creatoare i-a suferat această „cale nelubrurată”, mai anevoioasă, dar cu atît mai ispititoare, a dezbaterii filozofice. Formulele în uz, unele clișee aproape inevitabile, dacă ar fi vrut să se supună legilor de construcție ale teatrului-spectacol, l-ar fi constrîns, de pildă, să renunțe la unitatea de ritm a conținutului (larg, majestuos, calm, hieratic adesea) și a formei (care ar fi trebuit să devină pitorească, vioacă, particulară, ca să poată conferi piesei un stil de joc propriu conceptului de teatru obișnuit). De aceea, regret că dacă Teatrul Mic ar da curs unei sugestii pe care-am auzit-o în pauză, formulată de un spectator — ca pe o piesă obișnuită de teatru — ar arși. Reflectînd la soarta lui Șun mă gîndesc și la alte creații „dramatice” ale autorului: la piesele scurte, transmise de „Teatrul la microfon”, în regia lui M. Dimiu, la Ludovic al XIX-lea care, după cum se anunța anul trecut, era într-o fază avansată de repetiții la Teatrul Național din București și despre care veștile s-au stîns o dată cu stîngerea din viață a autorului. Poate că Șun va reconsidera destinul celuilalt monarh!

Așa cum a conceput prezentarea, regișorul Ion Cojar a făcut ceea ce se cuvine să facă a sugerat prin câteva puține, elemente ambiante și i-a arădat pe actori să citească, a frazînd logic și schilind numai intențiile de mișcare. Astfel, Șun se apropie de un anume hieratism pe care-l preconiza și autorul, renunță fericit la forfota care anulează adeseori, cu alte prilejuri, scena, adică acea zonă de convenție magică unde se înfîșează altceva. Interpretarea textului este omogenă (cu puține excepții neadecvate), în sensul că actorii fac o echipă și con-

ȘTEFAN LUCHIAN (Muzeul Regional Brașov)

ȘTEFAN LUCHIAN ANEMONE (Muzeul Regional Brașov)

VALOAREA REPREZENTATIVĂ A TRADUCERILOR ȘI CIRCULAȚIA LOR ÎN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

(Urmare din pagina 1)

de literatură universală, cuprinzând capodopere de pretutindeni, aparținând diferitelor curente unori chiar opuse. Curentul lăsat propriilor aite de ample că a fost nevoie de stavila lui Kogălniceanu, care a statuat cu drept cuvânt că „traducțiile nu fac o literatură”, și a creat doctrina istorică a originalității culturii și literaturii noastre, sub înfrunzirea ideologiei naționale a epocii.

După excelle, am spune firește, ale începuturilor, seria traducerilor a continuat — în sec. al XIX-lea — fără oprire, printre traducători putând fi citat Kogălniceanu însuși, cu toată opoziția sa teoretică. Îndreptându-se spre diferite literaturi naționale, de-a lungul secolului trecut, de la cea franceză și rusă la cea germană, italiană și engleză, ca și spre curentele timpului, de la neoclasicism și romantism spre realism, naturalism și spre curentele moderniste de la sfârșitul secolului, literatura traducerilor alcătuiește un capitol de seamă al istoriei noastre literare, în sensul difuzării cu obiective culturale și unori cu înfrunziri creatoare.

Ațuinea inversă a răspândirii valorilor noastre peste hotare în secolul trecut a fost mai puțin intensă — s-au întreprins mai ales traduceri din folclor — fapt perfect explicabil istoriceste.

În veacul nostru, valul traducerilor din literatura universală a continuat, a crescut adesea în volum și putere, mai ales în perioada dintre cele două războaie, dar semnificația lui a fost adesea umbră de proastă calitate a transpunerilor și de presiunea factorilor comerciali. De numeroase ori atât scopul cultural, informativ și educativ, cât și cel artistic al traducerilor a fost sacrificat cu bună știință și intenție.

Dezvoltarea literaturii noastre după Eliberare a repus întreaga problemă a traducerilor pe baza concepției pe care o expunem la începutul considerațiilor noastre. Traducerile contemporane cristalizează într-adevăr mijloace spirituale de cunoaștere reciprocă a popoarelor, de solidarizare umanistă, de concordie pe planul ideilor înaintate și de respingere a tuturor manifestărilor ce coboară omnia și o îndepărtează de cultură și civilizație. Traducerile epocii socialiste înseamnă, în primul rând, un act de recunoaștere sinceră a valorilor literare ale altor popoare, a existenței unor trăsături spirituale comune, ca și un act de afecțiune față de alte națiuni, bazat pe prețuirea capacității lor creatoare diferențiale, mărturie a înțelegerii și colaborării internaționale.

Cimpul traducerilor românești din literatura universală a devenit — după cum se știe — vast în anii puterii populare. Liste bibliografice au și început să apară în diferitele noastre periodice și ele urmează să fie înglobate în curând într-un repertoriu general care va fi desigur abundent și din care vom cita ilustrativ, aici doar câteva date reprezentative.

Din țările socialiste învecinate au fost transpuse în limba română, în ultimele două decenii, numeroase opere, după cum urmează: aproximativ 850 de titluri din literatura R.D.G., circa 140 din literatura R.S. Cehoslovace, multe zeci de titluri din literaturile polonă și bulgară, la care se adaugă traduceri din literaturile popoarelor sovietice, al căror număr le situază pe unul din primele locuri, în cadrul literaturilor străine, traduse în țara noastră. Cultura și literatura maghiară au fost de asemenea bogat reprezentate la noi pe plan editorial, întrucât în perioada dintre 1945-1966 au fost cunoscute în România prin 1248 de titluri de lucrări cuprinzând traduceri în limba română, coeditări și import de carte în limba maghiară, ceea ce reprezintă îndoitul difuzării cărții românești în R. P. Ungară în aceeași perioadă, care ne prezintă un total de 516 titluri, cuprinzând de asemeni traduceri realizate în Ungaria, coeditări și export direct de carte românească în limba maghiară. În această privință sînt semnificative desigur și tirajele, care înregistrează 2 949 963 exemplare de cărți reprezentând cultura și literatura maghiară în R. S. România, pe lângă 1.559.603 exemplare în R.P. Ungară.

Crește mereu și numărul traducerilor din literatura țărilor occidentale.

Ferestrele spiritului românesc sînt larg deschise către toate colțurile lumii. Poporul român e setos de cultura și literatura universală, de marile valori ale acesteia, de cunoașterea capodoperelor în care se cristalizează deopotrivă un înalt fond ideologic și forme artistice originale, iar scriitorii noștri, utilizînd cu îndemnitate uneltele clasice, se străduiesc să răspundă chemărilor epocii socialiste.

Trbuie să observăm, în sfîrșit, că și reversul medaliei — traducerile scrierilor românești în limbile altor popoare — a dobîndit în ultimii ani un relief tot mai pronunțat. De la amplă listă redactată în 1959 și publicată în revista Academiei „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, nr. 1-2 și pînă astăzi, numărul titlurilor a crescut în mod sensibil cuprinzînd lucrări traduse în franceză, spaniolă, engleză sau, firește, în limbile țărilor socialiste.

Este limpede că mesajul nostru peste hotare înregistrează ecouri tot mai largi prin traduceri, care cunosc un puternic răspund în comentarii elogioase. Se recunoaște tot mai mult poporul din spațiul carpato-dunărean capacitatea sa creatoare cristalizată în opere de valoare mondială.

Consemnări

Cînd în primăvara anului 1954 vizitam, împreună cu un grup de studenți ai facultății de Filologie din București, pe Lucian Blaga, la Cluj, am rămas contrariat în așteptările mele aflat că poetul pregătește... o culegere de versuri populare. Altfel de preocupări se potriveau autorului *Nebănuțelor trepte* / Nu am înțeles atunci entuziasmul său pentru lucrări ce intrau mai degrabă în competența vechinului său de birou, savantul folclorist I. Mușlea. Blaga se arăta însă satisfăcut de cercetările sale și cu cea mai mare grație din așezare se vorbește, cu o putere impersonală, ca o vază ce învaluieste totul într-un țesut otrăvitor, ca o *boală cosmică*, invincibilă, datorată de mari suferințe și de tot altele voluptuozități.

Dar dintr-o stare lirică, asociată dragostei, dorul devine o stare obiectivă a materiei, un „spirit” în sens romantic, care stăpînește sufletele și face să înțeleasă în ele îndoiala, teama, nostalgia, voluptatea așteptării și durerea neîmplinirii sentimentale. Prezența acestui necruțător *Weltschmerz* e înregistrată ca o fatalitate și versurile lui adesea formă blestemului adresat unei ființe abstracte, asense:

„Cine m-a dat dorului
Aibă casa cucului
Și odihna vîntului”

Efectul e comparabil cu acela al trazeului care despica molidul și cetina, iar arba și pir-jolostie pămîntul. Suferințele sufletului atins de dor sînt și mai mari și printr-o operație complicată de exorcizare, se încearcă îndepărtarea lui sau cel puțin diminuarea efectelor:

„Că dorul unde se pune
Face inima cărbune”

Sînt, toate acestea, niște delicioase alegorii naive ale suferinței pe care o provoacă dragostea, reprezentată adesea sub forma unui *Eros* neîndurător, capricios, viclean, otrăv pringătoare care îmbolnăvește carnea și sufletul, lumea vegetală și toate elementele universului. Iată o reprezentare mai gravă și mai largă decît aceea a arcului din care zboară săgeata otrăvitoare a amorului. U-necrii metafora se abstractizează și în locul alegoriilor naive dăm peste notații de o secretă vibrație și, într-un punct mai înalt, inefabile:

„M-am trezit și-am pipăit
Și nimica n-am găsit:
Numai dorul inimii
Scris pe fața perinii,
Cu mătăsea genelor
Și cu ochii roșii”

Ca expresie a erosului popular, *dorul* se prelungește adesea în spațiile vaste ale naturii, ca efectul unei drame cosmice, cu secrete corespondențe în sufletul individului. Din această înțelegere naivă a universului dominat de patimi, iese o poezie a animismului colosal. Cosmosul e un imens rut, în care chioiele împerecherii se estompează în drame înăbușite, tăcute, astrale:

„Doamne, Doamne, mult zic
Doamna
Dumnezeu pare că doarme
Cu capul pe-o mînaștră
Și de nimeni n-are știre.”

Paralelismul cosmic e supus adesea necesităților prozodice, sub forma personificărilor succesive, a căror etiologie îndepărtată o găsim în credința că des-

LUCIAN BLAGA: Antologie de poezie populară*)

„Foaje verde de scumpe,
Cum naibă dor să nu-mi fie,
Cînd și muntele că-i munte
Și-ncă are doruri multe,
Cu luna și cu ceața,
Cu iarba și cu frunza
Și cu mierla săraca.”

Implicațiile cosmice ale suferințelor umane sînt mai generale, și nu-i, desigur, o întâmplare că Blaga selectează versuri în care elementele alegorice astrale însoțesc omul în toate acele lui esențiale. Individul trăiește, în spațiul restrîns al destinului său, o dimensiune cosmică, mărunț pîon, el participă la o dramă generală, cu un sentiment dominant de fatalitate și de superoară rememorare. E însă nu-mai alt? Fir de pulbere în imensitatea universului, omul trăiește cu eroism destinul său și din altitudinea lui lucidă și înalt fatalist se desprinde o gândire pătrunzătoare, legată prin secretele forțe de toate elementele cosmosului. Omul învinge, așadar, prin comprehensiune și aspirație celestă destinul său limitat și forțele implacabile care îl supun.

Sînt însă și mituri active, versuri care pornesc din aprehensiuni învinse sau sublimite în dorința de cunoaștere și în melancolia imposibilității de a ști totul. Acceptarea lucidă a destinului dă acel sentiment de eroism al suferinței nedefinite, de acceptare a sorții, de trăire voluptuoasă a clipei. Acest clasicism naiv bogat reprezentat, dublează în poezia populară lirismul agitat, anxios, ieșit din senzația de apăsare a cerului:

„Fie-mi bine, fie-mi rău,
Eu trag în sorocul meu”.

Starea de indiferență a transcendentului produce, iarăși în forme adecvate sensibilității populare, iritare față de divinitatea indolentă, ascunsă:

„Doamne, Doamne, mult zic
Doamna
Dumnezeu pare că doarme
Cu capul pe-o mînaștră
Și de nimeni n-are știre.”

Paralelismul cosmic e supus adesea necesităților prozodice, sub forma personificărilor succesive, a căror etiologie îndepărtată o găsim în credința că des-

tinul omului e legat de o stea. Pe o cale mult mai simplă, dezlegată de implicații astrologice, iese o poezie de dragoste de o fină plasticitate, în care elementele cosmice joacă rolul unor simple corespondențe:

„Nu știu, luna pe cer merge,
Ori mîndra la izvor trece,
Ori luna s-a-nțunecat,
Ori mîndra s-a supărat
Pe draguțel ei din sat,
Nu știu, luna învechește,
Ori mîndra se vestește.
Nu știu, luna e de vină,
Ori mîndra nu vrea să vină”

Cu un sens mai puțin spiritualizat și în nici o legătură cu alegoria astrală a iubirii, luna și stelele, devenite în poezie obiecte obișnuite de referință, au rosturi foarte lumeste, cum e acela, de exemplu, de a transmite veste și, adesea, jalea, dorul, ceea ce ridică deodată semnificația de întrebare față de toate speculațiile ce se fac privitoare la etosul popular. Necesitățile de expresie sînt, aici și în alte locuri, mai puternice decît orice încercare, chiar ascunsă, de a fixa o viziune specifică:

„Val, bădică, dor țî-o fi,
N-am prin cine te vesti,
Doar pe lună
Vole bună,
Și pe stele
Mullă jele,
Și pe vînt,
Cite-un cuvînt.”

Frecvența elementelor astrale nu e, firește, întâmplătoare: trimite la o mitologie, la un sistem unitar de referință, în care ghicim o spiritualitate specifică, dar adesea poetul anonim e, ca să zicem așa, gratuit, înțelege arta ca o plăcere superioară, forțînd sensul obișnuit al lucrurilor, personificînd cu îndrăzneală. Notația iese din cadrele ei concrete, funcționale și metaforice se pierde ca ecoul în sferile înalte, muzicale:

„Trage mîndra cu gena
Să se lege iarba.
Trage mîndra cu ochiu
Să se lege codru.”

Ca marea artă, poezia populară sublimizează sensurile imediate ale lucrurilor și tinde, în punctul ei de sus, spre muzica pură.

Eugen SIMION

*) E.P.L. Editie îngrijită și prefată de George Ivașcu. Ilustrații de Mihai Vulcanescu.

Ilustrație la NICOLAE LABIȘ: „Să ne oprim pe creste cu brădet, / Sub horbota zăpezii scîlțoare, / Și glasul amintirilor, / Să ne-nvălească-n falduri de nînsoare?”
Fotografie de NICOLAE LABIȘ — București.

FLORI DE LUCHIAN

(Urmare din pagina 1)

ferent dacă prezumiți convorbitor găsește imediat calea spre un asemenea limbaj. Luchian ni l-a propus, în consens cu limbajul revoluționar al secolului, iar valentele lui rămîn încă neviolente, neuzitate pînă la noi — și aceasta prin aportul de mister al unei personalități care nu se perimează o dată cu caligrafia pinzelor.

M-am convins încă o dată că florile lui Luchian fac istorie pe cimpul de bătaie al citorva centimetri pătrați, vizitînd recenta retrospectivă deschisă în sălile Palatului Republicii, prin grija delicată a unor oameni de artă care știu — în fine — să culeagă și semnificativ.

Iată-l pe Luchian în ardența lui, și e păcat că organizatorii, cu toate meritele pe care le exaltăm, n-au scuturat bruma istorică ce prăfuieste anumite pinze, redîndu-ni-l — cum s-ar fi convenit — în esența noutății lui, construită de la documentul-test, care este fotografia — spre artă.

M-au orbit, trebuie să spun, albăstrele din colecția Dona, explozia lor de albastru eteric pe fondul de pergament al lîrții, suspensie de ireal reținută cu greu între baghetele unei rame terestre ca și privirea noastră. M-au orbit multă vreme dumiștrele, minuscul copac galben și alb, sfîșiat violent, cu o cracă frîntă pe trunchiul lignos al uleiului, pe un fond de cer vînat, maron, cu baza crescută dintr-un lut de ceru păstos. M-au sedus din nou *păraștele*, cu profunzimea lor de bumbi galbeni, fluturii moi și împalabăni, plînd pe un cer oniric, într-un fel de logodnă, cu secrete întuite numai de artist. Se construiește treptat, pînă cu pînă, nu un univers floral ci o mitologie, cu flori care devin sentimente, cu tonuri care capătă prestigiu de personaje lirice, acționînd după un epos aparte, intuit și destăinut de artist. Este o filtrare delicată a eposului colindelor, a candidului leru-ler din zăpezile neprihănite, este eposul cîntecului popular de dragoste, cu oftatul, suferința, dorul, cu invocarea florilor ca mesager, martor, simbol E o destăinuire a spiritului nostru, un transfer din lirică pe pînă la florile noastre.

Și sînt grozave aceste flori rustice, gălbenele, macii, dumiștrele, tușanele, circumăresele, flori folclorice, dar flori reeducaute, silite să spargă gravitația lor umilă, — restaurată mai tirziu de Ghiță, — flori transformate în metafore ale unui spirit care face prin ele frondă, aruncîndu-le în obrajiși fanași ai unci lumi ce nu avea să înțeleagă mai tirziu florile de mușcați.

Suverani sînt trandafirii, garoafele și anemonele, aște în care Luchian își depozitează incendiul întreg. Ne aflăm în cazurile de confesiune pură, într-un univers suspendat dincolo de percepția terestră, iar singura relație a acestui univers cu noi este — print-o violență răscuieră interioară — senzualitatea.

Culoarea este lăsată să vorbească prin sine, strivită cu cuțitul pe patul textil al pînței, incendiînd acest fond cu niște vâpăi care ating un absolut al intensității ce captează instantaneu și cutremură. Este clipa cînd Luchian își tratează florile ca pe niște fulguri de sentimente și senzații, surprinse în chiar inefabilul lor, chîd ochii pictorului au devenit instrumentul unor proiecții interioare în care se reafirmă copilul cu bărbatul, vocația purității cu tortura apropierei de strălucirea și calmalitatea pastelor. Garoafele cad mici și sălbatic, cu bubuturi surde, din teaca tare emanînd aromă, de pe buza vasului încercîndu-le brîul; trandafirii agonizează, smulși din cercul lor de splendoare, înăbușindu-se între petale ca în poema contemporanului său Dimitrie Anghel; crizantemele își desfac enorm franjurii vii, într-un tremur de antene. Anemonele rămîn anemone. Prin ele Luchian și-a dat o definiție ce îl așează în muzeul imaginar al capodoperelor de pe oricare meridian. Din timiditate ne-am oprit nu în fața acelor unice, care comentează în chip legitim autoportretul, ci în fața celorlalte, din colecția Dona, mai expresive pentru căutarea febrilă a artistului. M-a orbit din nou fondul, vibrat, gras, eraclat parcă la temperatura înaltă a căutărilor, pictat cu insistența cu care se fabrică o cutie sonoră. Sînt miraculoase aceste fonduri în care știința vibrațiilor nuanțelor capătă o consistență în sine, matrice perfectă a operii, frumoașă prin ea însăși. În această cutie sonoră sînt apoi suspendate acordurile de culoare, cele patru vâpăi sangvine, susținute de pete albe și mov, apoi celelalte, abdicînd din cerul de patimă al fondului, într-un echilibru agonizînd între roșu și alb.

Revenind la expoziție poate că magnificul autoportret care e încadrat de anemone ar fi trebuit să precedă excursia, iar în locul lui s-ar fi convenit să domine nu zugrăvul ci Safta florărească, patroana florilor, cu pestele ei în picăteie, cu carnea de ceramică suferind statua. E o pictură de o senzualitate extremă, cenzurată prin delicatete, perdelută cu metafore, dezvoltare a unei structuri sudice, de o esență nu personală — ci națională. Fotografiile artistului, ca și caligrafia din cele câteva scrisori, ne-o descoperă la rîndu-le. Caligrafia se află între scrisoarea lui Creangă, Hogaș și Caragiale, cu rotundele ferme și voluptuoase, cu acloadele viguroase și bărbătești traducînd prin egalizarea în rînduri un spirit aprig, dar educat, sociabil, deschis. Literar e măscată ca boabele saturate de umezala țării, spontană, prezidată parcă de un zîmbet franc și permanent.

La moartea pictorului, Nicolae Iorga, geniu separat prin pe-retele unei flagrante neînțelegeri de genul luchiianesc, depingea irosirea pensulei în minorele arome ale florilor, indiferența ei la marile epos național. Dar prin flori, Luchian picta istorie, picta mai mult decît istorie — un spirit peren revelat în corole. Aplicînd aici o butadă a lui René Schwob, am putea spune că Luchian pictase un spirit care nu provoca încă incendii și un singe care, deși cursese, se cristalizase în petale de flori.

Emil GIURGIUCA

ȘTEFAN LUCHIAN
ANEMONE —
detaliu
(Colecția
Alex. Pantazi)

O noapte în casa de apă,
stropii luceau ușor
în luna...
Și apa... curge murmurînd...
În casa de apă
Zboară lilieci înnoptate
din apă...
F noapte... o noapte adîncă...
Iar apa, izbește de stîncă
și-o crapă...
Văicete cascade, lucește,
Stau în casa de apă...
Apa, de munte izbește
și-l crapă...

FRICA DE LUNA
Simți luna? Da,
parcă țî-o frică
luna s-o privești.
Știu... Ai nîr-o
cînd ai auzit
despre țî-o frică
atunci cînd luna o privești...
Tî-o frică de ea
de cînd ai auzit
despre luna povești...

IN ÎNDRĂDELE DE BASM
Eram pădurea fantastica
și vi,
În care soarele ardea, uliilor
iar luna era mărcată, aurie,
scîlbindu-lîngă mine, ademenitor.
Atuncea, de argint părea zăpada
pe se lăsase scurs și vîntul
și lîngă mine
pădurea-ntr-o vîntă.
Iar feți frumosi și zîne o horă
au înțins
și prefăceau zăpada în cîmp
verde, întins

și el veneau, veneau, pe lîngă
mine treceau
dar nu mă zăreau.
Iar eu din ascunziș încet am ieșit
de frică să nu fiu zărit
și am tîguit.
I. R. — Lunca Siretului. Unele
semne bune, printre care tendința
de a ieși din comun și spunerea
dintr-o răsufală a poemului. Dar
chiar textele mai îndegate (*Cu-
noastera, Iepe în galop, Odiseea
palmelor, Calea întoarsă*) nu depă-
șesc starea unor motive poetice,
fîndez învenititatea nu e calauza
de un gust sigur, iar limba-
jul pare refractar luminii. Dificul-
tăți rezolvabile prin ucenicie
străduitoare și îndelungată, aple-
care pe căștile marilor poeți. Mai
trimiteti.
M. G., Pitești — I. P., Cluj.
O mare pasiune pentru poezie
atestă încercările trimise. Nota
proprie încă nu se vede.

I. CANDIU. Frumoașe ultimele
cinci versuri ale poemului *Oma-
ginal*, în *Dăruire*, expresia cău-
tată și voit obscură.

MARIN NEGOIȚĂ. O materie
înăz neutilizată. Tot ce se po-
tește reține sînt primele șase ver-
suri din *Rotire*:

Iai, prinde-te-n horă
umerii țîi s-or moti
ca doi sori —
Și-o să fie doar un cerc,
un mic orizont
alb ca neaua.

M. C. Giurescu, George Nini-

geanu, Ion Ilie Baciu — Medias,
I. Pană — Tirgoviste, Nicolae
Călinescu — Craiova, Emil Si-
nescu — Cîrcea de Argeș; fază
de atelier. Eboșe, nu fără însușiri.
E. N., Piatra Neamț: *Din Fal-
sele sonete ale nopții* (titlul e
nepotrivit) se remarcă grupurile
de versuri 3 și 4. Găsim o stîră
din ultimul grup:
Și cine-ar fi putut atunci să mă
prînda? —
— prea repede zboru-mi era —
doar somnul pomit în colindă
la ceasul de veghe al lui se-ncera.

Iar din *Intîlnirea cu mama*, cele
grupate sub cifrele VII și VIII —
remarcabile printr-o anumită
deglajare și notația gesturilor car-
talmăcesc instabilitatea unei vîrste —
o aventuriere și — mici stre-
ngării de geolar — în cadrul su-
gerat, al unui oraș de provincie și
în tonul cald, familiar, al poeziei
lui Prévost. Iată un întreg ex-
plabil. Dar nu cîntă pe aplecate și
la întimplare. Poniții de la car-
țile fundamentale. Veți avea altă
perspectivă.

DINU GRUGĂ — București.
De acord, dar replica cea mai
bună pe care o poate da un poet
altui poet depășește să învie în
gol vorbe, este totuși un poem
bun. Îl așteptăm.

POPA SILVIU DĂNUȚ (elev
în clasa a IV-a). Trimiteti ver-
surile la o revistă pentru copii.

Augustina Yula — Cluj, Toma
Grigoria — Calafat, Carmen An-
drei — Turmu-Severin: Com-

pueri confuze, cu asociații arbi-
trare și fraze contonionate din
care nu se poate vedea dacă au
torii lor au ceva de spus.
Alex P. — București, *Ene Lu-
cian* — Suceava, *Mircea I. Chi-
rine* — Tecuci, T. P. — Baza,
Stefan N. Ștefan — Luduș, Pavel
Muresan — Tîlghiu, Alina Ieli —
Bătrîni, Maria Teneu — Craiova,
Georgeta Victoria — Radauți,
Ion Moldoveanu — Brașov, Gh.
Ogrin — Timișoara; E.A.P. —
Baia Mare, Găvan Maria — Pi-
tești, N. D. Valahul — Slatina;
Încercări de început. Girave. Re-
venii după un stăgîu de lecturi
și studii seriose.

Nicolae Eonim, M. Răducu,
V. Rotaru, G.I.T., Dumitru Iones-
cu, George Dobrinski, Iorga Bo-
zian, Ilie Vileta, S. Mîhoniță, Al.
Moianu, Violeta C. — București;
Maria Misocovici, Gheorghe Silă-
jan — Timișoara; George Glig.
R. Vlaicu — Clujina; Ion Ghi-
nea, Badeu Dumitru — Ploiești;
N. Vileanu — Craiova; Rap-
sodul — Roman; A. Copil — Su-
ceava; Aristida Băghiu — Tr.
Severin; I.E.B. — Huțig, Man-
galia — Constanța; Sandu —
Porțile de Fier; Ancuța Nănu —
Medgidia; Argheș Arțor — Lu-
goji; Vasnari A. — Tirgoviste;
Andrei Corava — Rimnicu Sărat;
Gheorghe Kun — Cluj; P. Sin-
georzean — Năsăud; T. H. Blă-
jan; Dumitru V. Cerchez; încercă-
ri fără însușiri poetice, unele
acuzînd mari lacune de cultură și
ignorarea normelor de ortografie.

ATLAS LIRIC

Un tânăr poet sudanez YOUSIF AIDABI

Pînă în anul 1956 cînd își cîștigă independența, Sudanul era o colonie engleză. Există în această țară o tradiție poetică de o întindere considerabilă în timp, dacă ne gândim mai ales la textele în limba arabă. La Khartoum — capitala Republicii Sudan viața literară-artistică reușește să atragă mai ales prin activitatea tinerilor artiști-revoluționari sudanezi. Lirica tinărilor din Sudan se încadrează curentului sau mai bine spus școlii numită "Sahara-Jungla", simbolizînd arta arabă — primul termen și respectiv arta neagră — cel de al doilea termen.

— Poetul Yousef Aidabi, pe care vi-l prezentăm, a debutat în 1956, iar din 1960 publică masiv în reviste ca: Rai-Amm (Opinia publică) — fiind și redactor al acestei reviste, Sudan-Ighedid (Noul Sudan), precum și la alte reviste din lumea arabă. Are 22 de ani, este membru al F.C. sudanez și în prezent studiază în țara noastră.

Un cuvînt arab "Alisat" ne-a reținut atenția în mod deosebit, traducîndu-se "poet" dar și expresia "cel care simte durerea" ceea ce luminează existența poetului mari de totdeauna.

G. P.

CUVINTE

Cerul albastru, noaptea, tristele ca obraji strălucitori, primăvara care ne-a purificat, și cea dragoste adică ordătoare ce ne-a luat spre lucruri, prin lucruri, a făcut din noi două păsări, două ciocuri de pasăre, două sunete, două soapele, apoi într-o barcă de poezie, într-o mare de proză, sub soare, ne-a lăsat cu visurile și lumina zilei.

Dacă plina aceste mărgele violete, triste, dacă sîrui gîtul tui trist, dacă așez în palma ta o piatră verde, tu începi să devii pentru mine o frunte înaltă, ochii, obrazul larg, sprincenele ca o lună nouă și gîtul.

Dacă aș fi numai colorii, lumini, și cuvinte m-ai deschide purtînd lumina stălelor, și culoarea poeziei s-ar revărsa.

Dar eu, știu, nu-mi este frică să trăiesc în durere. Mi-e sete să ating cauza lucrurilor, neprevăzute, mi-e sete să văd neputința care mă cuprinde inspirată pe fruntea cuvintelor unde voi fi crucificat.

VINĂTOARE

Într-un cîmp era o gazelă rănită. Avea trei picioare, al patrulea era lovit și curgea din ea oboselă, striga, innopta... Vinul venea și pleca. Vinătorii seoseu din toate părțile, cei din satul Fintini negre cu vîzului. Și rănită era. Și Schimbau păreri despre ea. Au lăsat-o cu tristete în ochii lor, cu lacrimi de mulțumire în ochii ei. Și tremura.

IUBIREA LEBEDEI

Lebăda cea mică părăsește locul pentru că iubirea o cheamă. A venit în piața orașului strigîndu-și iubitul. Mahmurii au prins-o, au spus că-i înșală, au strigat-o, au rupt șalul ei roșu și s-au culcat cu ea. I-a fost rușine. Apoi au lăsat-o. De atunci n-a mai ieșit din locul trist.

În românește de LIANA AXINTE și GH. PITU

SECVENȚE

"RĂZBOIUL CU SALAMANDELE". Escrita de un anonim cîntărilor a lui Karel Capek este condusă de regiștii Jan Kadar și Elmar Klos, autori colectivi ai unor filme ce s-au bucurat și de aprecierea publicului nostru (printre care Moartea se numește Engelchen și Magozul de pe strada mare). Ideea acestui film este o obsesie mai veche: „Prima variantă a scenariului am scris-o cu opt ani în urmă” — informează regiștii Kadar.

Colegii său, Klos, oferă cifru dramatic al satirilor pe care o proiectează ca doi cinești: „Dorin să dăm imaginea unei societăți aflate la nivelul cel mai înalt de civilizării dezvoltarea acestei civilizații însă, poartă și amenințarea distrugerii proprii și societății, care nu mai poate controla toate forțele pe care le-a dezvoltat. Orice colectivitate umană, ca și fiecare om, poartă în ea „salamandra” care îi amenință existența.”

INTILNIRE CU VECHI CUNOSCUTI. Un eveniment literar al anului 1966 a însemnat apariția la editura Aulin a cărților conduse de doi cunoscuți scriitori din R.D.G.: Ludwig Renn și Stephan Hermlin.

Pe jos spre Răsărit este jurnalul pe care Ludwig Renn l-a încheiat acum 40 de ani și ne cere să-l notăm în public abia acum. Student și ofițer, dezamăgit de experiența medicului său, condamnat războiului și apoi o parte autorilor în însemnările sale, care — după cum scrie recenzentul revistei Literatur-66 — „ajută la înțelegerea drumului complex al scriitorului, care l-a purtat din mediul aristocratic către partidul clasei muncitorești.”

Culegerea de poezii a lui Hermlin, în prezintă de consacrare post-mortemă, mai puțin cunoscută, dar nu mai puțin importantă: ceea ce prozator.

„După o lungă întrerupere — se scrie în revista Literatur-66 o înfățișare cu un scriitor este întotdeauna un examen care se dă. Culegerea de poezii a lui Hermlin arată că acest examen, scriitorul l-a trecut.”

LITERATURNIA GAZETA. Organ al Uniunii scriitorilor din U.R.S.S. apare, începînd cu 1 ianuarie a.c., săptămînal, într-un format nou, mărit, de 16 pagini. Este mult dezvoltată secțiunea revistei consacrată prozei și poeziei originale (susținută în primele două numere de nume ca Nikolai Zihonov, Aleksandr Povr, doovski, Rasul Gamzatov, Oleg Genciar, Maksim Tank). O parte a revistei este rezervată recenziilor și publicității. Pagini speciale se ocupă de probleme ale fenomenului politic, economic, artistic — cu participarea, în articole și interviuri, a unor autori și în materie. Istoria literară este amply reprezentată de articole despre Gorki și despre Selezajimovici și texte traduse ale lui Fedeev și ale lui Kazakievici.

Noua emblemă a revistei poartă inscripția lui Pușkin, reproducerea unui autportret al mare lui poet. Pușkin este, într-adevăr, unul dintre creatorii primei serii a revistei Literaturnaia Gazeta, apărută acum 137 de ani, în ianuarie 1829, și la care au colaborat: N. V. Gogol, E. A. Baranski, P. A. Viaceslav, I. A. Krilov, Denis Davidov...

Primele 12 numere ale acestei reviste, editate de A. A. Delvig, au fost redactate de Pușkin.

THALIA și EUTERPE. Străduțea legătură dintre muzeele teatrului și poeziei este refăcută într-o interesantă experiență organizatorică. În R.P. Polonia, în cadrul Festivalului cultural al sindicatelor, a avut loc Revista teatrelor de poezie și pantomime ale amatorilor. În da anambrului său prezintă la olimpiada. Cîntă este de pe acum demăd a fi menționată, cu atât mai mult, cu cât ansamblurile totalizau 3.000 de participanți. Finalele, care au grupat 20 dintre cele mai bune ansambluri, s-au desfășurat, în de 4 zile, la Nova Huta și la Tarnov.

Teatrul de poezie, cîștigător al festivalului, a pus în scenă texte de Janusz Korczak, scriitor și pedagog, asasinat de hitleristi la Auschwitz.

ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU „GAZETA LITERARĂ”

ERNESTO SABATO:

PRETENȚIILE LUI ROBBE - GRILLET (II)

ERNESTO SABATO

ROBBE-GRILLET

O riguroasă descriere a realității externe trebuie făcută cu toate simțurile. În mod deosebit, în Robbe-Grillet predomină descrierea vizuală, cel mai abstract și mai intelectual dintre simțuri: rar se aude glasuri și zgomote; aproape niciodată, dacă mi-amintesc bine, nu există senzații tactile sau olfactive. Dacă avem în vedere că vechea metodă a analizei este rezultatul mentalității științifice, înseamnă că acest scriitor a ales cu necesitate pe cel mai intelectual dintre simțuri, acest simț care figurează, cel puțin în toată istoria și filosofia, cu cuvintele „speculație”, „idee” sau „intuiție”; trebuie amintit, de asemenea, că Locke distinge foarte bine calitățile primare de cele secundare, că cele primare erau forma, distanța și dimensiunile, elemente tipice pe care le are în vedere știința fizico-matematică și scriitorul Robbe-Grillet; în timp ce cele secundare sînt cele ale acestor simțuri inferioare, absente sau parțial absente din romanele lui Robbe-Grillet. Or, acest lucru înseamnă că după cum acesta aparent, al științei clasice, intră în sfera științelor exacte, așa, după ce a ieșit, ostentativ, pe ușă. Ca scriitorii „barbari” nord-americani, naratori cu bune simțuri primitive, în bunul înțeles al cuvintelor, oameni ai faptelor și apoi ai introspecției, ai acțiunii și apoi ai analizei psihologice, au scris romane în care lipsește nararea pură, externă, și conductivă, e natural și asta a fost, în multe sensuri, o expresie a autenticității, precum și un izvor de vitalizare pentru romanul european, sterilizat de bizantinism. Dar ca un francez cartezian, care, culmea, e inginer, să facă explozie împotriva abstracției științifice, folosind o altă metodă abstractă și folosind pe cel mai abstract dintre simțuri, acesta e un fenomen psihonațional singular care nu se putea naște decît la Paris.

Să continuăm însă cu inconsecvențele sale filozofice și metodologice.

Potrivit doctrinei care face totală abstracție de autor, nu se poate înțelege de ce trebuie să scriem totemul *La Jalousie*. Un roman în care autorul să nu intervină ar trebui să fie o vastă sau mai exact, o totală descriere a întregului univers. Și asta pentru a ne limita la teza conducătoare; la ceea ce este complet vizibil, se poate auzi, palpa, gusta, și mirosi. Orice preferință a unei teme asupra alteia, sau a unui subiect asupra altuia, a unui spirit uman asupra altuia, ar fi o intervenție intolerabilă a autorului, mult mai puțin tolerabilă decît infima intervenție pe care d. Robbe-Grillet o detestă la scriitorii care nu-i împărtășesc doctrina. În astfel de condiții, dl. Robbe-Grillet nu ar mai trebui să scrie nici un roman, căci o astfel de lucrare ar fi mai curînd un fel de inens amalgam ce ar cuprinde toți caii, arborii, scarabeii, grilajele, streșinile, tramvaiele, televizoarele și unghiile din lume. Și nu-i chiar așa: ar trebui să descriem echitabil, imposibil și cu răbdare, cum sînt ramurile acestor arbori, ce culoare au aceste urechi și aceste televizoare, ce forme geometrice (dacă există sinuozități sau arabescuri, dacă au secțiuni conice sau dacă seamănă mai curînd cu un rinocer, dacă sînt curbe sau plane), ce miros (desigur, miros interesant, puternic sau mai curînd suav, greșos sau delicat, parfumat sau cu iz de miasmă) au aceste degete, tramvaie, gazometre, sau domnul acela care, prin întimplare, apare, în depărtare, alături de un bucatar șef și care, ce nefericit, l-a apărut chiar în acel moment. Și tot nu ar fi suficient. Ar trebui să mai descriem, în conformitate cu romanele consacrate ale liniei extreme, dacă acest bucatar șef sau acest domn sau cineva altele își mișcă brațele (cite grade, în ce direcție, cu ce azimut) cu ce viteză (cîți centimetri pe secundă anterabratul sting, în timp ce dreptul se menține la o înclinație de 50 de grade față de verticala gazometrelor care se vede în dreapta tubului cu pastă de dinți (nu uităm, vă rog, marca pastei de dinți, parfumul pe care-l exalează, dacă este deschis sau închis, ce fel și ce forme

individ ros de gelozie nu este ființa cea mai potrivită pentru a păstra o imposibilă atitudine descriptivă a universului. Este foarte indoielnic că observă și descrie cu aceeași minuțioasă grijă distanța care există la un moment dat între mișcările presupușilor îndrăgostiți, în semiobscuritate și, să spunem, distanțele care există în tesătura unei plantații de roșii din împrejurimi. Ori, de curios ar părea, fără îndoială, Robbe-Grillet acordă protagonismului său acest fel de liniste cinematografică, ceea ce este, evident, o radicală falsificare a realității. Ceea ce se întimplă este că, din vana consistență de a fi intervenit pentru a alege un sat, o dramă, un personaj și un moment, trebuie să înceară într-un fel oarecare să-și mențină doctrina de descriere imposibilă și totală, dîndu-ne cu aceeași exacerbată date asupra poziției corpului femeii sale în comparație cu cel al suspectului domn și date asupra dezvoltării agriculturii în Africa Centrală. Înțelegem cu toții că o dramă teribilă ar putea cîștiga în patetism prin intermediul descrierii liniștite și exteroare ale faptelor și lucrurilor care formează structura sa: de exemplu, mișcările îndrăgostiților, poziția corpurilor lor în momentul în care se despart, aici jos, în automobil. Mari maeștri ai romanului contemporan, de la Hemingway la Kafka, au arătat cum ar creasta falsă obiectivitate produce un teribil și puternic efect asupra cititorului; dar, evident, despre aceasta nu poate fi vorba în cazul lui Robbe-Grillet, cel care, numai în foarte puține ocazii atinge această fascinantă și poetică atmosferă a obiectelor oarecari ce-l înconjoară sau se află într-o dramă. În general, ne plietăsește cu reveniile și inutilitate sale descrieri matematice.

Există în plus, și o altă inconsecvență de natură mai profundă, filozofică: un empirism consecvent, ceea ce în filozofie ar corespunde descrierii senzoriale, care nu se potrivește cu folosirea de noțiuni generale ca „arbore” sau „cal”. Căci, e lucru știut, nu se poate manevra decît cu un limbaj care conține noțiuni generale, care sînt ori idei platoniche, ori, potrivit principiului de vedere aristotelic, abstracții obi-

nute pominde de la un număr infinit de cazuri de arbori. În oricare din cele două cazuri, aceasta demonstrează imposibilitatea de a nu scrie nimic cu pretenția de a folosi numai ceea ce este perceptibil. Cu o atitudine pur și simplă perceptivă este imposibil nu numai să scrii roman, dar, pe slean, să trăiești ca o ființă umană. Pentru că ceea ce caracterizează o ființă umană nu este simpla atitudine de a privi, ci aceea de a vedea, de a manifesta atenție și dorință, de a avea intenții și prejudecăți, de a se mișca, bine sau rău, în viață cu o concepție a realității. Dar nu numai să se miște, cum ar face-o un animal, cu singurul ajutor al simțurilor și al unor instincte și reflexe condiționate, ci și cu inteligență, cu facultatea sa coordonatoare, cu intențiile sale emotive (fără de care nu ar avea cunoștințe nici de frumusețe, nici de dreptate), cu intuițiile sale filozofice (fără de care nu ar avea simțul singularității sale, al utilității sociale, al morții etc.). Fără acest minimum de concepție a lumii pe care îl are și un copil ar fi o simplă ființă zoologică.

Acum, de ce o protagonist, care, cel puțin, în categoria și riguroasă sau reducere filozofică nu-î dect un „subom” poate fi considerat nu numai drept categoria unică de personaj uman

Marele pictor mexican DAVID ALVARO SIQUEIROS a împlinit 70 de ani. Reproducem un detaliu din „Femei din cartierul Mesquitea”

INTERVIUL NOSTRU CU STOKOWSKI LA REPETIȚIE

— Pentru un dirijor tânăr e dificil să sesizeze orchestra în ansamblul ei care seamănă cu un mare instrument.

— După o pauză, adaugă cu modestie:

— Și mie mi s-a întîmplat la fel în tinerețe.

Nici un moment, nici la pupitur, nici în discuții, nu caută să dea lecții, e reținut, dar ferm, uneori chiar brusc, atunci cînd își susține punctul de vedere. În orice răspuns e reticent, avansează cu precauție pe terenul afirmărilor teoretice.

Cînd îl întreb ce se fi de orchestra apreciază se repliază și nu răspunde. Imediat, cu un zîmbet larg, îmi cere să-i pun o nouă întrebare.

— De ce ați alcătuit acest program pentru concertul de la București?

— Pentru că are muzică bună, care îmi place. La un dirijor, totuși trebuie să nească din inimă, el trebuie să simtă ceea ce cîntă.

— Dar nu credeți că e dificil pentru public să facă salturi în istoria muzicii, — de la Bach la Stravinski, — de la Beethoven la Mussorgski — într-un singur concert?

— Nu. În definiții, fiecare are gusturile lui.

— Ce program veți prezenta la Budapesta?

— Același ca și la București. La Paris — Brahms, Beethoven (Egmont), Stokowski (Simfonia I-a). Acolo voi dirija o orchestră de tineri, foarte bună.

Maestrul și la New York, de altfel, îndrumă în momentul de față o orchestră — American Symphony Orchestra — care este formată din elemente tinere. Dirijorul Mircea Cristescu, reîntors recent dintr-o călătorie în Statele Unite, ne povestește ce bucuros a fost Leopold Stokowski cînd, la o repetiție cu American Symphony Orchestra, în sală a apărut un grup de copii. Cînd unul dintre ei l-a întrebat — „Cine sîntei dumneavoastră?” — venerabilul maestrul s-a amuzat copios.

Pauza a trecut. Leopold Stokowski vrea să revină mai repede la pupitur. Zece minute i se par prea mult pentru o pauză.

Se repetă acum Stravinski și apoi Bach-Stokowski. Din nou aceeași grijă pentru amănunt, pentru toate nuanțele partiturii. Totul făcând cu tact, în funcție de posibilitățile orchestrei și ale orchestranților pe care Leopold Stokowski i-a apreciat în mod deosebit.

— Orchestra a cîntat într-o manieră extraordinară, cu inimă, entuziasm și foarte expresiv.

Au trecut două ore. Dirijorul nu pare nici un moment

obosit, cu toate că au trecut mai mult de opt decenii de cînd, într-o zi de aprilie, s-a născut la Londra, Leopold Stokowski.

În cabină, cu un pahar de Cotnar în față, după ce a respins amuzat o limonadă, bună pentru copii, discuția continuă:

— Compozitori contemporani? Sînt mulți și unii dintre ei foarte buni. Dar numai timpul le va putea verifica talentul.

— Dumneavoastră ce compozitori moderni aveți în repertoriu?

— Stravinski, Sostakovic... — Stravinski și după „Petrușca”?

— E adevărat, mai tîrziu Stravinski s-a schimbat foarte mult. Muzica lui diferă de la o epocă la alta.

— Poate, din acest punct de vedere, l-am putea compara cu Picasso.

— Da, da. Amîndoi au evoluat... O mare diversitate le caracterizează creațiile.

— Aveți un compozitor preferat maeștre?

Lungă pauză. Din nou un răspuns evaziv. Evident, lui Leopold Stokowski nu-i plac alegerile absolute sau refuză să le facă publice.

Discuția se intrerupe. Un pahar de Cotnar și apoi, cochet, maestrul probează o căcută, două, trei... Nu, nu-i plac.

Apoi, brusc:

— Vreau să-ți pun și eu o întrebare. Ce compozitor preferi?

Reporterul, puțin contrariat, pronunță timid numele unui compozitor contemporan.

— Da, muzică bună. Dar Bach?

— Și cînd cineva spune că e cel mai mare dintre cei mari, Leopold Stokowski refuză însă să-l caracterizeze categoric, cu toată evidentă înclinație pe care o are, ca dirijor și compozitor, față de opera lui Bach.

Sergiu BRAND

— Mai sînt Beethoven... Mozart... Brahms... Debussy... Marea muzică, domnilor.

Atunci, am regretat că închisese magnetofonul cu cîteva minute mai înainte. Merita ca pe banda magnetică să rămîină imprimate pentru eternitate aceste nume pronunțate de Stokowski, abia șoptit, cu dragoste, respirînd fîcirea unui tînar îndrăgostit.

COMITETUL DE REDACȚIE: Tiberiu Uitan (redactor șef); Teodor Balș; Al. I. Ghilia; Ion Lăncrăjan (redactor șef adjunct); Alexandru Oprea (redactor șef adjunct); Eugen Simion; Mihai Stoian (secretar de redacție)

Prezentarea artistică: Radu Georgescu
Prezentarea grafică: Mircea Popescu

Imprinat la Întreprinderea poligrafică „Informalia”